

บทที่ 2

วรรณกรรมปริทัศน์

ทฤษฎีการลงทุนทางตรงระหว่างประเทศและงานศึกษาเชิงประจักษ์ที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาในบทนี้จะกล่าวถึงนิยาม ทฤษฎีการลงทุนทางตรงระหว่างประเทศและงานศึกษาเชิงประจักษ์ที่เกี่ยวข้องกับการลงทุนทางตรงระหว่างประเทศ โดยประกอบด้วย 2 ส่วน คือ ส่วนแรกจะกล่าวถึง นิยามและทฤษฎีการลงทุนทางตรงระหว่างประเทศ ที่อธิบายมูลเหตุ หรือ ปัจจัยที่กำหนดการลงทุนในต่างประเทศจากประเทศพัฒนาแล้ว ส่วนที่สอง เป็นการศึกษามูลเหตุจูงใจของการลงทุนในต่างประเทศของประเทศกำลังพัฒนา ทฤษฎีที่นำมาประยุกต์ในการอธิบายนี้คือ ทฤษฎีการสังเคราะห์ปัจจัยต่างๆ ที่กำหนดการลงทุนในต่างประเทศ ซึ่งมีการยอมรับว่า ใช้อธิบายกรณีประเทศไทยได้ดีที่สุด เนื่องจากลักษณะและวัตถุประสงค์ของการลงทุนในต่างประเทศของประเทศกำลังพัฒนามีความซับซ้อนและยากที่จะสามารถอธิบายได้ด้วยทฤษฎีใดทฤษฎีหนึ่งโดยเฉพาะ จากนั้นเป็นการรวบรวมผลการศึกษาเชิงประจักษ์เกี่ยวกับการลงทุนทางตรงในต่างประเทศของกลุ่มประเทศกำลังพัฒนา

2.1 นิยาม และ ทฤษฎีการลงทุนทางตรงระหว่างประเทศ

2.1.1 นิยามของการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ

การลงทุนทางตรงในต่างประเทศ(foreign direct investment) หมายถึง การที่นักลงทุนจากประเทศใดประเทศหนึ่ง เข้าไปทำการลงทุนประกอบกิจการผลิตสินค้าและบริการขึ้นในประเทศอื่น โดยที่การลงทุนดังกล่าวอาจเกิดจากการเคลื่อนย้ายเงินทุนออกไปทำการลงทุนยังต่างประเทศของนักลงทุนเองโดยตรง หรือเป็นการลงทุนโดยที่นักลงทุนอาศัยเงินทุนจากแหล่งภายนอกประเทศ ทั้งนี้โดยมีวัตถุประสงค์ของการลงทุนเพื่อเป็นการเข้าไปมีบทบาทและอำนาจในการควบคุมกระบวนการบริหารงาน การตัดสินใจ ตลอดจนผลกำไรของกิจการที่ทำการลงทุนนั้น ซึ่งการลงทุนทางตรงในต่างประเทศดังกล่าวนี้สามารถกระทำได้ในหลายลักษณะ อาทิการลงทุนสร้างโรงงาน หรือกิจการสาขาขึ้นมาใหม่ การซื้อกิจการเดิมที่มีอยู่หรือการลงทุนหรือร่วมเป็นเจ้าของกิจการกับนักลงทุนรายอื่น เป็นต้น⁷

⁷ เสาวรินทร์ สายรังษี, “การลงทุนทางตรงในต่างประเทศของบริษัทไทย: กรณีศึกษา” (วิทยานิพนธ์ปริญญาเศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2537), หน้า1.

Lall & Streeten⁸ กล่าวถึงการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศว่า การลงทุนโดยตรงนี้เป็นการลงทุนที่นักลงทุนชาวต่างประเทศมีส่วนในการควบคุม (control) จัดการหรือมีส่วนร่วมอย่างใดอย่างหนึ่ง ในกิจการที่ตนเข้าร่วมลงทุน ไม่ว่าจะเป็นการควบคุม จัดการทางด้านเทคนิค การเงิน การจัดการหรือการตลาดก็ตาม นักลงทุนโดยตรงจะเข้ามา มีบทบาทควบคุม กิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ตนลงทุนทั้งหมดหรือร่วมลงทุนได้ด้วยการถือหุ้นสามัญ (common shares) ของบริษัทหรือวิสาหกิจนั้นๆ ซึ่งในปัจจุบันนี้ ผู้ถือหุ้นดังกล่าวมักรู้จักกันในนามของ “บรรษัทนานาชาติ”(multinational corporations) หรือ “บรรษัท (ลงทุน) ข้ามชาติ” (transnational corporations) การควบคุมกิจการโดยผ่านการลงทุนโดยตรงอาจไม่จำเป็นต้องถือหุ้นมากเกินไปครั้งหนึ่ง ถ้าหากว่า ผู้ถือหุ้นส่วนอื่น ซึ่งเป็นชาวพื้นเมืองเป็นผู้ถือหุ้นรายเล็กและมีจำนวนมาก นั่นคือ ในทางปฏิบัติ กรรมสิทธิ์กับการควบคุม (ownership and control) อาจแตกต่างกันได้

Caves⁹ กล่าวว่า การลงทุนโดยตรงเป็นความต้องการที่จะเข้าไปควบคุมกิจการที่ตั้งอยู่ ณ ต่างประเทศแห่งใดแห่งหนึ่ง โดยผู้ที่มีใจคนพื้นเมืองของประเทศนั้น การลงทุนดังกล่าวเป็นการเคลื่อนย้ายทุน ซึ่งเป็นทุนเรือนหุ้น (equity capital) การประกอบการ (entrepreneurship) และความรู้ทางเทคนิควิทยาการ (technological knowledge) หรือ ความรู้ที่ก่อให้เกิดประสิทธิผลในอุตสาหกรรม (productive knowledge)

Kindleberger¹⁰ กล่าวว่า การลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศคือ การเคลื่อนย้ายเงินทุนระหว่างประเทศแบบหนึ่งที่มีผู้เป็นเจ้าของเงินทุนจะมีส่วนในการจัดการ การเคลื่อนย้ายทุนอาจเป็นในรูปของการออกพันธบัตร การซื้อขายหลักทรัพย์ในตลาดหลักทรัพย์ การให้สินเชื่อระยะสั้นแบบต่างๆ และในรูปของการลงทุนโดยตรงเอง ข้อแตกต่างระหว่างการลงทุนโดยตรงกับรูปแบบอื่นๆ ของการเคลื่อนย้ายเงินทุนระหว่างประเทศ คือ เป็นการลงทุนที่ประกอบด้วยการควบคุมกิจการ รวมทั้งการใช้เทคนิควิชาการและการจัดการ กล่าวอีกนัยหนึ่ง การลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ คือ การที่ชาวต่างชาติมาลงทุนประกอบธุรกิจ โดยมีส่วนเป็นเจ้าของและจัดการในกิจการที่เข้ามาลงทุน

⁸ Sanjaya Lall and Paul Streeten, Foreign Investment, Transnationals and Developing Countries (London and Basingstoke : Macmillan, 1977), p. 5.

⁹ Richard E. Caves, “International Corporations: The industrial economics of foreign investment,” Economica New Series (Vol. XXXVIII, 1971) : 1-27.

¹⁰ C.P. Kindleberger, American Business Abroad: Six Lecture on Direct Investment (New Haven : Yale University Press, 1966), pp. 1-2.

ในบางกรณี การลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศอาจไม่จำเป็นต้องก่อให้เกิดการเคลื่อนย้ายเงินทุนระหว่างประเทศมากนัก คือ ผู้ลงทุนบางรายไม่ได้นำเงินไปลงทุนเลย แต่กู้ยืมจากตลาดท้องถิ่นหรือนำเงินจากผลกำไรของเงินทุนที่เคยลงทุนอยู่แล้วมาลงทุนใหม่อีก นอกจากนี้ การลงทุนโดยตรงอาจเป็นไปได้ทั้ง 2 ทิศทางพร้อม ๆ กัน ตัวอย่าง เช่น สหรัฐอเมริกาลงทุนในยุโรปและ ยุโรปก็สามารถกระทำได้ในทำนองเดียวกัน ซึ่งผิดกับการเคลื่อนย้ายของเงินทุนระหว่างประเทศแบบอื่น ๆ ซึ่งมักจะขึ้นกับอัตราดอกเบี้ยที่แตกต่างกัน หรือการขาดแคลนเงินทุนระหว่างประเทศผู้ลงทุนกับประเทศผู้รับเงินทุน ในกรณีดังกล่าวการเคลื่อนย้ายเงินทุนมักจะเป็นการเคลื่อนย้ายทางเดียวคือ จากแหล่งที่มีเงินทุนมากไปสู่แหล่งที่มีเงินทุนน้อย แต่ Bo Södersten¹¹ กล่าวว่า การลงทุนโดยตรงแบบสองทิศทางดังกล่าวมักจะเกิดขึ้นระหว่างประเทศที่พัฒนาแล้ว แต่สำหรับการลงทุนโดยตรงระหว่างประเทศด้อยพัฒนาต่อประเทศพัฒนาแล้วมีอยู่น้อยมาก การลงทุนจากประเทศด้อยพัฒนาไปสู่ประเทศพัฒนาแล้วโดยส่วนใหญ่แล้วนั้นจะเป็นการลงทุนในหลักทรัพย์ (portfolio) ประเทศพัฒนาแล้วจะมีการลงทุนโดยตรงในประเทศด้อยพัฒนามากกว่า ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าเป็นการลงทุนฝ่ายเดียวก็ได้

Kojima¹² ได้ให้ความหมายของการลงทุนโดยตรงว่าเป็นการนำเอาเงินทุน ความชำนาญในการบริหารและความรู้ทางเทคนิควิทยาการไปสู่ประเทศผู้รับการลงทุน ซึ่งสิ่งต่างๆเหล่านี้มีอำนาจในการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาทางเศรษฐกิจ

Dunning¹³ กล่าวถึง การลงทุนโดยตรงว่า มีข้อแตกต่างจากการลงทุนโดยหลักทรัพย์ (portfolio) คือ หน่วยลงทุน (investment unit) โดยปกติเป็นบริษัทธุรกิจ (business enterprise) มีอำนาจในการควบคุมกระบวนการตัดสินใจของกิจการในหน่วยธุรกิจที่ตนเข้าไปลงทุน ซึ่งแสดงให้เห็นว่า มีสิ่งอื่นๆ นอกเหนือจากเงินทุนที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับการลงทุนโดยตรง อาจจะเข้าไปเกี่ยวข้องในการบริหารงาน และการแนะนำในการใช้เทคนิควิทยาการในกิจการนั้น

จากคำจำกัดความต่าง ๆ ที่นักเศรษฐศาสตร์หลายท่านได้กล่าวมาข้างต้น พอจะสรุปได้ว่าการลงทุนโดยตรงนั้นมีส่วนประกอบอยู่หลายประการ และสิ่งที่จำเป็นก็คือ ผู้ลงทุนชาวต่างประเทศ เงินทุน (อาจจะได้มาโดยวิธีการใดก็ได้) การควบคุมกิจการ ความรู้ทางเทคนิควิทย

¹¹ Bo Södersten, International Economics (London: Macmillan, 1970), p.457.

¹² Kiyoshi Kojima, "A Macroeconomic Approach to Foreign Direct Investment", Journal of Economics XIV (June 1973) : 3.

¹³ John Dunning (ed.), International Investment (Middlesex: Penguin Books Ltd.,1972), pp.11-12.

การ และประเทศผู้รับการลงทุน ถ้าหากสิ่งต่างๆ ดังกล่าวมารวมกันเมื่อใดแล้ว จะเกิดการลงทุนโดยตรงนั้น การลงทุนนั้นสามารถกระทำได้โดยบุคคล บริษัท หรือหน่วยงานของรัฐบาล แต่ส่วนใหญ่จะเป็นการลงทุนโดยตรงของเอกชน

2.1.2 ทฤษฎีการลงทุนทางตรงระหว่างประเทศจากกลุ่มประเทศพัฒนาแล้ว

ทฤษฎีการลงทุนทางตรงระหว่างประเทศที่อธิบายมูลเหตุหรือปัจจัยการลงทุนทางตรงระหว่างประเทศของนักลงทุนจากประเทศพัฒนาแล้วนั้น ประกอบด้วยทฤษฎีต่างๆ หลายทฤษฎี โดยที่แต่ละทฤษฎีต่างก็อธิบายมูลเหตุหรือปัจจัยดังกล่าวแตกต่างกันไป ซึ่งทฤษฎีที่นับว่ามี ความสำคัญที่จะนำมากล่าวถึงในที่นี้ มีอยู่ 4 ทฤษฎี ได้แก่ ทฤษฎีองค์การอุตสาหกรรม (Industrial Organization Theory) ทฤษฎีการทำให้เป็นภายใน (Internalisation Theory) ทฤษฎี แหล่งที่ตั้ง (Location Theory) และทฤษฎีการสังเคราะห์ปัจจัยต่าง ๆ ที่กำหนดการลงทุนทางตรงในต่างประเทศ (Eclectic Theory)

1. ทฤษฎีองค์การอุตสาหกรรม (Industrial Organization Theory)

แนวคิดในการอธิบายมูลเหตุหรือปัจจัยกำหนดการลงทุนทางตรงในต่างประเทศจาก ทฤษฎีองค์การอุตสาหกรรม เริ่มจากแนวคิดของ Hymer¹⁴ ที่อธิบายว่า การที่นักลงทุนจาก ประเทศพัฒนาแล้วทำการเคลื่อนย้ายการลงทุนของตนเองออกไปยังต่างประเทศ ซึ่งส่วนใหญ่ ได้แก่ ประเทศกำลังพัฒนานั้น ถ้าบริษัทท้องถิ่นมีความเป็นเจ้าของความได้เปรียบที่เหนือกว่า ในด้านความรู้ข่าวสาร การตลาด ทรัพยากร กฎหมาย และระบบการเมือง ภาษาและ วัฒนธรรมและสิ่งอื่นๆ ที่แบ่งแยกประเทศจากประเทศอื่น บริษัทต่างประเทศจะไม่มีแรงจูงใจ ในทางการตลาดหรือความสามารถที่จะดำรงอยู่ได้โดยปราศจากผลประโยชน์ ด้วยเหตุผลนี้ทำให้บริษัทต่างประเทศ ต้องการความได้เปรียบจากการเป็นเจ้าของสินทรัพย์บางประการ (ownership or competitive advantages) เหนือคู่แข่งท้องถิ่นหรือเหนือกว่าบริษัทท้องถิ่นใน ประเทศที่ไปลงทุน อาทิ ความได้เปรียบจากการเป็นเจ้าของเทคโนโลยี (access to superior technology) ข้อมูลข่าวสาร ความรู้ และ การจัดการ เป็นต้น ส่วนประกอบที่สำคัญที่สุดของการได้เปรียบจากการเป็นเจ้าของของบรรษัทข้ามชาติ คือ ความได้เปรียบทางด้านเทคโนโลยี คือ การเป็นเจ้าของการผลิตและกระบวนการผลิตใหม่ ๆ (new products and new production process) ซึ่งมาจากการลงทุนทำวิจัยและพัฒนา ซึ่งจะต้องมีการปกป้องโดยการทำสิทธิบัตร เมื่อเทคโนโลยีมีความเป็นมาตรฐาน ความสามารถในการทำผลิตภัณฑ์ให้แตกต่าง (product

¹⁴ Stephen H. Hymer, The International Operations of National firms: A Study of Direct Foreign Investment (Cambridge : The M.I.T. Press, 1976).

differentiation) และการทำตราหรือเครื่องหมายการค้า (branding) นับเป็นกลยุทธ์ที่สำคัญมาก ซึ่งสะท้อนถึงทักษะในตลาดโดยทั่วไป (general market skills) ของบริษัทและทักษะในการบริหารและการจัดตั้งองค์การ (organization skills and management techniques) ที่เหนือกว่าขององค์การอีกด้วย ความได้เปรียบประการที่ 2 คือ ความเหนือกว่าในด้านเทคนิคการบริหารและจัดการองค์การ (management and organisation techniques) ซึ่งได้มาจากการอบรมผู้จัดการ เพราะความได้เปรียบจากการจัดการและเทคโนโลยีมีความสัมพันธ์กันมาก ความได้เปรียบประการที่ 3 เป็นความได้เปรียบจากการเป็นเจ้าของสินทรัพย์ทางการเงิน (financial access) บรรษัทข้ามชาติจะเป็นเจ้าของเงินทุนที่ถูกกว่านักลงทุนท้องถิ่นเนื่องมาจากขนาดของบรรษัทที่ใหญ่ ทำให้สามารถกู้ได้ถูกกว่า หรือมีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดระหว่างธนาคารและธุรกิจ¹⁵

ความได้เปรียบจากการเป็นเจ้าของสินทรัพย์บางประการที่เป็นปัจจัยหรือมูลเหตุจูงในการลงทุนทางตรงในต่างประเทศ ตามแนวความคิดของ Hymer สอดคล้องกับแนวความคิดของ Lall and Streeten¹⁶ ซึ่งอธิบายมูลเหตุการลงทุนต่างประเทศว่า แบ่งออกได้เป็น 3 ขั้นตอนคือ ขั้นแรก เป็นความได้เปรียบต่างๆ ที่ก่อให้เกิดอำนาจผูกขาด เนื่องจากมีผู้แข่งขันน้อยราย (oligopolistic advantage) ที่บริษัทผู้ลงทุนต่างชาติรายใหญ่ๆ มีเหนือองค์การธุรกิจในประเทศและองค์การธุรกิจต่างประเทศเล็กๆ ได้แก่ ความได้เปรียบทางด้านทุน ความได้เปรียบทางด้านการจัดการ ความได้เปรียบทางด้านเทคโนโลยี ความได้เปรียบทางการตลาด ความได้เปรียบทางด้านความสามารถในการเข้าควบคุมแหล่งวัตถุดิบทั้งการควบคุมตลาดวัตถุดิบขั้นสุดท้าย กรรมวิธีในการแปรรูปวัตถุดิบและการควบคุมการผลิตวัตถุดิบเอง ความได้เปรียบอันเกิดจากความประหยัดจากขนาดการผลิตและความได้เปรียบอันเกิดจากอำนาจในการต่อรองและอำนาจทางการเมือง ขั้นที่ 2 ความได้เปรียบดังกล่าวกระตุ้นให้เกิดการลงทุนต่างประเทศแทนที่จะหาประโยชน์จากความได้เปรียบทางอื่น เช่น การผลิตในประเทศเพื่อการส่งออก ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการตัดสินใจว่าจะลงทุนทางตรงในต่างประเทศหรือจะผลิตเพื่อการส่งออก ได้แก่ ต้นทุนการผลิต นโยบายของรัฐบาล ความสำคัญของตลาด ปฏิบัติการได้ตอบของกลุ่มแข่งขันในตลาดและวัฏจักรของผลิตผล ขั้นสุดท้าย เป็นความได้เปรียบของการลงทุนทางตรงในต่างประเทศที่มีเหนือการขายสิทธิบัตร ในการตัดสินใจว่าจะลงทุนทางตรงในต่างประเทศดีหรือจะขายสิทธิบัตรดี จำเป็นต้องพิจารณาปัจจัยต่างๆ ได้แก่ ขนาดของตลาด การเสี่ยงภัยในการลง

¹⁵ Geoffrey Jones, *The Evolution of International Business*, London and New York 1996, pp.7-8.

¹⁶ Sanjaya Lall and Paul Streeten, *Foreign Investment Transnationals and Developing Countries* (London : Macmillan Press, 1977), pp. 20-28.

ทุน ความสามารถในการรักษาความลับและความแปลกใหม่ของเทคโนโลยี นโยบายของรัฐบาลประเทศเจ้าบ้าน โครงสร้างของตลาดอุตสาหกรรม การจัดการองค์การธุรกิจเป็นต้น

ทฤษฎีองค์การอุตสาหกรรมนี้อธิบายให้เห็นว่า การที่องค์การธุรกิจทำการลงทุนในต่างประเทศ เพราะ องค์การธุรกิจนั้นมีความได้เปรียบบางประการเหนือคู่แข่งที่เป็นองค์การธุรกิจของประเทศ ดังที่ C.P. Kindleberger ได้กล่าวไว้ว่า การลงทุนทางตรงเกี่ยวข้องกับทฤษฎีองค์การอุตสาหกรรม (theory of industrial organization) มากกว่า เกี่ยวข้องกับทฤษฎีการเคลื่อนย้ายทุนระหว่างประเทศ (theory of capital movements) การลงทุนในต่างประเทศเป็นการดำเนินงานในตลาดต่างประเทศ อาศัยปัจจัยการผลิตต่างประเทศและอยู่ห่างไกลศูนย์กลางในการตัดสินใจ (decision-centre) ดังนั้น ผู้ลงทุนต้องมีข้อได้เปรียบบางประการอย่างน้อยเพื่อชดเชยข้อเสียเปรียบต่างๆ ดังกล่าว ข้อได้เปรียบบางประการอาจเป็นข้อได้เปรียบทางด้านเทคโนโลยี การจัดการเป็นต้น ถ้าผู้ลงทุนทางตรงระหว่างประเทศมีข้อได้เปรียบเหล่านี้เหนือคู่แข่ง และสามารถเอาชนะคู่แข่งได้ ก็หมายความว่า ผู้ลงทุนทางตรงต่างประเทศจะเป็นผู้มีอำนาจผูกขาด¹⁷

ข้อได้เปรียบที่องค์การธุรกิจต่างประเทศมีอยู่เหนือองค์การธุรกิจของคนของประเทศไม่ว่าจะเป็นในรูปของสิทธิบัตร (patents) ความรู้ทางด้านเทคนิค (know-how) หรือความรู้ด้านการจัดการก็ตาม เป็นข้อได้เปรียบที่องค์การธุรกิจในประเทศไม่สามารถจะซื้อหามาได้ ภายใต้การแข่งขันในตลาดเสรี องค์การธุรกิจต่างประเทศ จึงมีส่วนของอำนาจการผูกขาด ซึ่งก็หมายความว่า โครงสร้างของตลาดจะมีลักษณะของการแข่งขันที่ไม่สมบูรณ์ ซึ่งทำให้องค์การธุรกิจต่างประเทศยินดีที่จะลงทุนทางตรงแทนที่จะแสวงหากำไรโดยการขายสิทธิบัตรของตน

ในกระบวนการทฤษฎีที่อธิบายมูลเหตุการลงทุนต่างประเทศว่า มีสาเหตุมาจากโครงสร้างตลาดมีการแข่งขันไม่สมบูรณ์ R.E. Caves¹⁸ เป็นผู้หนึ่งที่ได้รับการอ้างอิงมาก โดยเห็นว่าการลงทุนทางตรงต่างประเทศ อาจเป็นการขยายตัวทางด้านแนวนอนหรือแนวตั้งก็ตาม ส่วนใหญ่เกิดขึ้นในอุตสาหกรรมที่ตลาดภายในและต่างประเทศมีลักษณะพิเศษเท่านั้น การลงทุนทางตรงในต่างประเทศในลักษณะของการผลิตสินค้าประเภทเดียวกันกับที่ผลิตในประเทศหรือการลงทุนทางตรงต่างประเทศทางด้านแนวนอน (horizontal direct investment) นั้น มูลเหตุ

¹⁷C.P. Kindleberger, : Restructuring on Direct Investments in Host Countries, A discussion paper for the University of Chicago, Workshop on International Business (March 5, 1969, Unpublished), p. 9.

¹⁸Richard E. Caves, "International Corporation: The Industrial Economics of Foreign Investment," *Economica* , Vol. 38 (1971) : pp.1-27.

สำคัญ เนื่องจาก การที่นักลงทุนดังกล่าว มีความต้องการในการที่จะแสวงหาผลประโยชน์ จากความได้เปรียบในสินทรัพย์ที่มีลักษณะพิเศษบางประการที่องค์การธุรกิจของตนมีความเป็น เจ้าของอยู่เหนือกว่าผู้อื่น เช่น สินค้าขององค์การธุรกิจได้รับการคุ้มครองจากสิทธิบัตร ตรา หรือเครื่องหมายการค้า หรือเป็นสินค้าที่มีความแตกต่างจากของผู้อื่น โดยมีเทคนิคการผลิต การวิจัยและพัฒนา การโฆษณา การมีประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของพนักงานและ บุคลากรและการได้เปรียบจากค่าใช้จ่ายการขนส่งและภาษีศุลกากร เป็นต้น ในขณะที่การลงทุน ในลักษณะเพื่อการผลิตสินค้าขึ้นกลางหรือสินค้าวัตถุดิบหรือ การลงทุนทางตรงต่างประเทศ ทางด้านแนวตั้ง (vertical direct investment) นั้น Caves ให้เหตุผลว่า มูลเหตุหรือปัจจัยที่สำคัญ มีอยู่ 2 ประการ ด้วยกันคือ ประการแรก เพื่อลดการเสี่ยงภัยจากความไม่แน่นอนอันเกิดจาก ตลาดปัจจัยที่มีลักษณะของการแข่งขันไม่สมบูรณ์หรือตลาดมีผู้ผลิตรายใหม่ ๆ (barrier to entry) มิให้ผู้ประกอบการคนอื่นๆ มาแข่งขันด้วยการ ควบคุมแหล่งปัจจัยการผลิต ทำให้ ผู้ประกอบการรายอื่น ๆ ต้องพัฒนาและหาแหล่งวัตถุดิบจากแหล่งอื่นแทน ซึ่งส่งผลให้ผู้ประกอบการราย ใหม่ที่เข้าแข่งขันต้องเสียด้านทุนการผลิตเพิ่มขึ้น จนไม่สามารถเข้าแข่งขันด้านราคาได้และต้อง เลิกการผลิตไปในที่สุด

ตามแนวคิดของ Johnson¹⁹ กล่าวว่า การเคลื่อนย้ายความรู้เป็นกระบวนการที่สำคัญ ของการลงทุนทางตรงต่างประเทศ ความรู้ในผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ จะถูกนวัตกรรมให้เป็นสินค้า สาธารณะซึ่งจะไม่เกิดการได้เปรียบจากการใช้ประโยชน์จากสินค้านั้นอีก เมื่อความรู้สามารถ ผ่านข้ามพรมแดนได้อย่างเสรี มันสามารถถูกนำไปใช้ประโยชน์โดยปราศจากต้นทุนของความรู้ ซึ่งจะทำให้บริษัทได้ประโยชน์จากการผูกขาดชั่วคราวเหนือบริษัทคู่แข่ง

Knickerbocker²⁰ เป็นอีกผู้หนึ่งที่อธิบายมูลเหตุหรือปัจจัยกระตุ้นการลงทุนทางตรงใน ต่างประเทศภายใต้ตลาดลักษณะ โครงสร้างแข่งขันไม่สมบูรณ์ หรือตลาดที่มีคู่แข่งชั้นน้อยราย (oligopolistic market) โดยกล่าวว่า บริษัทผู้ลงทุนจะสร้างความได้เปรียบจากการเป็นเจ้าของ สินทรัพย์บางประการจากการเป็นเจ้าของวัตถุดิบ (privileged access to raw material) การควบคุมการผลิตวัตถุดิบหรือกระบวนการผลิต หรือตลาดวัตถุดิบขั้นสุดท้าย ศักยภาพ (availability) ทางวัตถุดิบในประเทศผู้ลงทุนจะสร้างความได้เปรียบจากการเป็นเจ้าของสินทรัพย์บางประการ

¹⁹ Harry G. Johnson, "The Efficiency and Welfare Implications of the International Corporation", in *The International Corporation*, ed. Charles P. Kindleberger (Massachusetts: The M.I.T. Press, 1970), pp. 35-37.

²⁰ F.T. Knickerbocker, *Oligopolistic Reaction and Multinational Enterprise* (Boston: Harvard University Press, 1973), p. 54.

แก่บริษัทผู้ลงทุนเพราะนักลงทุนจะพัฒนาความรู้ ความชำนาญพิเศษในผลิตภัณฑ์ (product-specific capabilities) ซึ่งเขาสามารถได้รับประโยชน์ บริษัทสามารถเป็นเจ้าของความได้เปรียบนี้ได้หลายประการ ชนิดของความได้เปรียบจากการเป็นเจ้าของอาจกระตุ้นการลงทุนต่างประเทศที่จะแตกต่างระหว่างผลิตภัณฑ์และอุตสาหกรรม ในอุตสาหกรรม สักยภาพในการทำนวัตกรรมและการครอบครองเทคโนโลยีที่เหนือกว่า มีความสำคัญเป็นพิเศษในกรณีของการผลิตสินค้า การทำให้ผลิตภัณฑ์มีความแตกต่างจะมีความสำคัญต่อผู้บริโภค ความได้เปรียบจากการเป็นเจ้าของสินทรัพย์บางประการสามารถสร้างขึ้นภายในบริษัท โดยการขายสิทธิบัตร (licensing) ทางเทคโนโลยีแก่บริษัทคู่แข่งต่างชาติหรือการซื้อจากบริษัทต่างชาติอื่นๆ บริษัทข้ามชาติเป็นเจ้าของความได้เปรียบจากการทำให้เป็นบริษัทข้ามชาติซึ่งจะสร้างโอกาสในการเป็นเจ้าของแหล่งปัจจัยการผลิตระดับโลก ความสามารถในการจัดหา ความเป็นเจ้าของที่เป็นที่ต้องการ (favoured access) แก่ตลาดนานาชาติ ความสามารถในการจัดหาบุคคลตามความสามารถที่เป็นที่ต้องการ เป็นการกระจายหรือลดความเสี่ยง ประโยชน์จากการเป็นเจ้าของมาจากการเป็นเจ้าของสินทรัพย์ที่จับต้องไม่ได้และมาจากรัฐบาลของท้องถิ่นนั้นๆ (common governance geographically dispersed assets) ถ้าความได้เปรียบจากการเป็นเจ้าของของบริษัทยิ่งมาก แรงจูงใจที่บริษัทจะเอาเปรียบบริษัทอื่นในตลาดระหว่างประเทศยิ่งมาก

ภายใต้ตลาดที่มีโครงสร้างการแข่งขันไม่สมบูรณ์ มูลเหตุประการสำคัญที่ทำให้นักลงทุนทำการลงทุนทางตรงในต่างประเทศก็คือ เพื่อได้ตอบคู่แข่งชั้นรายอื่นๆ ที่มีการออกไปทำการลงทุนทางตรงในต่างประเทศก่อนหน้า (oligopolistic reaction) ทั้งนี้ เนื่องจากเหตุผลที่ว่าในตลาดการผลิตประเภทที่มีคู่แข่งชั้นน้อยรายนั้น หากผู้ผลิตรายใดทำการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการผลิตก็จะมีผลทำให้ผู้ผลิตรายอื่น จำเป็นต้องมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการผลิตตาม เพื่อเป็นการโต้ตอบผู้ผลิตรายแรก มิให้ทำการแบ่งส่วนแบ่งการตลาดเดิมของตนไป ดังนั้น การลงทุนทางตรงในต่างประเทศตามทัศนะของ Knickerbocker จึงเกิดขึ้นเนื่องจากความต้องการโต้ตอบคู่แข่งชั้นที่ออกไปทำการลงทุนทางตรงในต่างประเทศก่อนหน้านี้ เพื่อเป็นการรักษาและปกป้องส่วนแบ่งการตลาดในต่างประเทศไว้ มิให้ถูกแบ่งไปโดยคู่แข่งชั้นรายแรก²¹

แม้ทฤษฎีองค์การอุตสาหกรรมจะเป็นทฤษฎีหนึ่งที่สามารถใช้อธิบายมูลเหตุการลงทุนทางตรงในต่างประเทศ ในกรณีของนักลงทุนประเทศพัฒนาแล้ว ได้ว่า เกิดขึ้นเนื่องจากมูลเหตุจูงใจจากการที่นักลงทุนมีความต้องการใช้ประโยชน์จากการมีความได้เปรียบจากการเป็นเจ้าของสินทรัพย์เฉพาะบางประการของคนก็ตาม แต่ทฤษฎีดังกล่าวก็ยังได้รับการวิพากษ์วิจารณ์

²¹ Knickerbocker(1973) : “ MNE strategies can be understood in terms of the rivalry of oligopolistic firms which follow one another into new foreign markets as a defensive strategy”.

ว่า มีข้อบกพร่องในการอธิบายการลงทุนทางตรงในต่างประเทศอยู่หลายประการเช่น ไม่สามารถอธิบายให้เห็นได้ว่า เหตุใดนักลงทุนที่มีความได้เปรียบในการเป็นเจ้าของสินทรัพย์บางประการเหล่านั้น จึงเลือกทำการลงทุนทางตรงในต่างประเทศมากกว่าการหาผลประโยชน์ด้วยวิธีการอื่นๆ อาทิ การลงทุนผลิตสินค้าในประเทศของตนแล้วทำการส่งออก หรือการขายสิทธิอนุญาตในการผลิต (licensing) ให้กับผู้ลงทุนรายอื่น นอกจากนี้ แนวคิดด้านการลงทุนทางตรงในต่างประเทศเพื่อได้ครอบครองในตลาดคู่แข่งชั้นนอกรายของ Knickerbocker ก็มีได้ อธิบายให้เห็นถึงมูลเหตุหรือปัจจัยที่ทำให้ให้นักลงทุนรายแรกหรือนักลงทุนผู้นำ (leading investor) ออกไปทำการลงทุนทางตรงในต่างประเทศเป็นต้น²²

2. ทฤษฎีการทำให้เป็นภายใน (Internalisation Theory)

ทฤษฎีการทำให้เป็นภายในถูกประยุกต์เพื่ออธิบายกิจกรรมของบริษัทข้ามชาติ โดยเริ่มจากแนวคิดของ Coase(1937) และถูกพัฒนาโดย McManus (1972) , Buckley&Casson (1976) และ Rugman (1980) ตามลำดับ แนวคิดด้านมูลเหตุหรือปัจจัยกำหนดการลงทุนทางตรงในต่างประเทศของทฤษฎีการทำให้เป็นภายในนี้ พัฒนามาจากแนวคิดพื้นฐานที่เกี่ยวกับต้นทุนการทำธุรกรรม (transaction costs) ที่ว่า ในการทำธุรกรรมต่าง ๆ ผ่านทางตลาดภายนอกนั้น มักมีต้นทุนและความไร้ประสิทธิภาพเกิดขึ้นด้วยเสมอ ซึ่งต้นทุนของการทำธุรกรรมโดยผ่านทางตลาดภายนอกนี้ ได้แก่ ต้นทุนในการค้นหาและราคาที่เหมาะสมของสินค้า ต้นทุนในการทำสัญญาซื้อขายระยะยาวระหว่างผู้ซื้อและผู้ขาย ความเสี่ยงจากการทำสัญญาในแต่ละครั้ง และค่าใช้จ่ายด้านภาษีที่เกิดจากการทำธุรกรรม เช่น ภาษีจากการขาย เป็นต้น ดังนั้น หากการทำธุรกรรมต่าง ๆ ถูกจัดตั้งให้เป็นระบบและสามารถกระทำอยู่ภายในบริษัทโดยเสียต้นทุนที่ต่ำกว่าการทำธุรกรรมผ่านทางตลาดภายนอกแล้ว ธุรกรรมต่าง ๆ เหล่านี้ก็จะถูกทำให้เป็นภายใน (internalised) หรือถูกจัดการโดยบริษัทเองโดยตรง²³

Rugman ²⁴(1981) อธิบายปัญหาการเลือกการทำธุรกิจระหว่างประเทศ ระหว่างการลงทุนโดยตรง การส่งออกและการขายสิทธิบัตรของบริษัทข้ามชาติจากมุมมองของทฤษฎี “ทำให้เป็นภายใน” โดยตั้งข้อสมมุติว่า บริษัทข้ามชาติจะไปดำเนินธุรกิจระหว่างประเทศ จะต้อง

²² Jamuna P. Agarwal, “Determinants of Foreign Direct Investment: A Survey,” *Weltwirtschaftliches Archiv*, Bd. CXVI (1980) : 753.

²³ Neil Hood and Stephen Young, *The Economics of Multinational Enterprise* (Singapore : Selector Printing, 1984), pp. 54-55.

²⁴ Alan Rugman, *Inside the Multinationals* (London: Croom Helm 1981).

“ความได้เปรียบเฉพาะของบริษัท” ได้แก่ ความรู้เทคโนโลยี ความชำนาญ (know-how) ความสามารถทางการตลาด (marketing skill) ฯลฯ และความได้เปรียบเฉพาะนี้จะทำให้เกิดกำไรส่วนเกิน ซึ่ง Rugman เน้นว่า การที่บริษัทลงทุนต่างประเทศเพื่อได้รับมูลค่าเพิ่มจากองค์ความรู้ที่สร้างขึ้น แต่ในขณะเดียวกันในการใช้ความได้เปรียบเฉพาะอันนี้ในธุรกิจระหว่างประเทศ ไม่ว่าจะในรูปแบบการลงทุนโดยตรง การส่งออก หรือการขายพันธบัตรก็จะมีค่าใช้จ่ายพิเศษ (special cost) เกิดขึ้นเช่นกัน จะเห็นได้ว่า แนวคิดเกี่ยวกับต้นทุนการทำธุรกิจหรือค่าธุรกิจนั้นมีความสำคัญมาก ในทฤษฎี “ทำให้เป็นภายใน” เพราะค่าใช้จ่ายในการทำให้เป็นภายในก็เป็นธุรกรรมแบบหนึ่ง ค่าธุรกรรมเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเพื่อเอาชนะอุปสรรคทางการค้าและยังมีอุปสรรคทางการค้าหลายประเภท ก็ยังเกิดกิจกรรมทางการตลาด (market-making activity) ที่ทำให้เกิดค่าธุรกรรมที่หลากหลายขึ้น²⁵

Buckley and Casson²⁶ กล่าวว่า ปัจจัยที่ทำให้หน่วยธุรกิจมีการทำตลาดให้เป็นภายใน (internalize) เนื่องจาก ความไม่สมบูรณ์ของตลาดที่มีอยู่ในตลาดผลิตสินค้าชั้นกลาง ซึ่งจะนำไปสู่การลงทุนทางแนวดิ่ง และตลาดสินค้าชั้นสุดท้าย ซึ่งก่อให้เกิดการลงทุนทางแนวนอน ทั้งนี้ มีความไม่สมบูรณ์ของตลาดอยู่อย่างน้อย 5 แบบ ที่ทำให้เกิดผลประโยชน์ใน “การทำให้เป็นภายใน” คือ

แบบที่ 1 กิจกรรมของบริษัทข้ามชาติจะถูกเชื่อมโยงกันโดยตลอด แต่จะมี “ความเหลื่อมกันทางด้านเวลา” (time-lags) อยู่ ดังนั้น ตลาดในอนาคต (the future markets) จะมีความไม่แน่นอน ซึ่งจะเป็แรงจูงใจให้บริษัทสร้างตลาดในอนาคตขึ้นมาภายในบริษัทของตน โดยนำกิจกรรมต่างๆ ที่ต้องพึ่งพาซึ่งกันและกันมา อยู่ภายใต้การบริหารร่วมกัน เป็นต้นว่า การวิจัยและพัฒนา การจัดการการตลาด ความรู้ ความชำนาญ (know-how) การฝึกอบรมแรงงาน และการพัฒนาคณะผู้บริหาร

แบบที่ 2 การจะใช้อำนาจตลาดของบริษัทต่อสินค้าระหว่างกลางได้อย่างมีประสิทธิภาพ จำเป็นต้องมีการตั้งราคาแบบแตกต่างกัน หรือราคาโอนต่อสินค้าบางอย่างซึ่งไม่อาจทำได้ในตลาดข้างนอก บริษัทที่ผูกขาดจะมีแรงจูงใจในการรวมตัวไปข้างหน้าหรือข้างหลัง เพื่อสามารถใช้ระบบตั้งราคาให้แตกต่างในตลาดทำให้บรรลุกำไรสูงสุดได้

²⁵ Alan Rugman, “Internalization and Non-equity Forms of International Involvement”, in *New Theories of the Multinational Enterprise*. Edited by Rugman (London: Croom Helm, 1982), pp. 9-23.

²⁶ P.J., Buckley, and M., Casson, *The Future of the Multinational Enterprise* (London: Macmillan, 1976).

แบบที่ 3 การกระจุกตัวของผู้ซื้อกับผู้ขายทำให้เกิดความไม่แน่นอนในการต่อรอง ค่าใช้จ่ายที่เกิดจากสภาวะการณ์นี้ สามารถหลีกเลี่ยงได้โดยการทำสัญญาระยะยาวหรือการรวมบริษัทเข้าเป็นหนึ่งเดียวหรือการเข้าไปยึดบริษัทคู่กรณีมาเป็นของตน

แบบที่ 4 ความไม่เท่าเทียมกันในการรับรู้ลักษณะหรือมูลค่าสินค้าสาธารณะระหว่างผู้ซื้อกับผู้ขายเช่น เทคโนโลยีหรือความรู้ ทำให้เกิดความไม่แน่นอนของผู้ซื้อ (buyer uncertainty) ขึ้น บริษัทจะมีแรงจูงใจที่จะรวมตัวไปข้างหน้า เพื่อเข้าไปกลืนบริษัทของผู้ซื้อมาเป็นของตน

แบบที่ 5 ความไม่สมบูรณ์ของตลาดระหว่างประเทศ เช่น การแทรกแซงของรัฐบาล การตั้งกำแพงภาษีหรือจำกัดการเคลื่อนย้ายทุน เป็นต้น ทำให้เกิดแรงจูงใจในการ “ทำให้เป็นภายใน” ของบริษัทนั้น

การที่ตลาดสินค้ามีความไม่สมบูรณ์หรือมีความล้มเหลวอยู่ในรูปแบบต่างๆ ดังกล่าวข้างต้นนี้ ทำให้การทำธุรกรรมต่างๆ ผ่านการตลาดดังกล่าวขาดความมีประสิทธิภาพ และมีต้นทุนการทำธุรกรรมเกิดขึ้น ดังนั้น เพื่อเป็นการลดต้นทุนการทำธุรกรรมต่างๆ ที่จะเกิดขึ้น ประกอบกับการทำให้กิจกรรมหรือธุรกรรมต่าง ๆ ในตลาดสามารถเชื่อมโยงกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ นักลงทุนจึงจำเป็นต้องสร้างตลาดดังกล่าวขึ้นเป็นตลาดภายใน (internal market) โดยการทำตลาดนั้นมาอยู่ภายในบริษัท ซึ่งเมื่อการทำให้เป็นภายในของตลาดสินค้านี้ดำเนินไปในลักษณะข้ามพรมแดนระหว่างประเทศแล้ว ก็จะนำไปสู่รูปแบบ ที่เรียกว่า การลงทุนทางตรงในต่างประเทศ

ฉะนั้น การทำให้ตลาดสินค้ามาอยู่ภายในบริษัทโดยตรงนี้ จะทำให้เกิดการรวมตัวกันในแนวตั้ง (vertical integration) ของกระบวนการผลิตแล้วยังทำให้เกิดการรวมตัวกันระหว่างการผลิตการตลาดและการค้นคว้าวิจัยและพัฒนาอีกด้วย จะก่อให้เกิดประโยชน์แก่นักลงทุนหรือบริษัทในรูปของความสามารถในการลดต้นทุนการทำธุรกรรม และ ความไม่สมบูรณ์ของตลาดดังกล่าวในด้านต่างๆ เช่น ความสามารถในการสร้างตลาดในอนาคตที่มีความแน่นอนขึ้นภายในบริษัท ความสามารถในการตั้งราคาสินค้าให้มีความแตกต่าง การกำจัดความไม่แน่นอนของผู้ซื้อและการหลีกเลี่ยงจากการแทรกแซงของรัฐบาลในตลาดระหว่างประเทศ นอกจากนี้ “การทำให้เป็นภายใน” ของบริษัทก็มีต้นทุนค่าใช้จ่ายเหมือนกัน ได้แก่ แบบที่ 1 การเปิดตลาดภายนอกออกเป็น “ตลาดภายใน” ย่อยๆ ทำให้เกิดค่าใช้จ่ายทางทรัพยากร เนื่องจากไม่อาจบรรลุขนาดอุตสาหกรรม (economy of scale) ของกิจกรรมต่างๆ ได้ แบบที่ 2 ค่าสื่อสารคมนาคมระหว่างองค์กรที่เพิ่มขึ้น เนื่องจากความห่างไกลของระยะทางและความไม่ชินทางภาษาวัฒนธรรม สภาพแวดล้อมทางธุรกิจ รวมทั้งค่าใช้จ่ายในการตรวจสอบกิจกรรมที่อยู่ห่างไกล

จากศูนย์กลาง แบบที่ 3 ค่าใช้จ่ายที่เกิดจากการกีดกันทางการเมืองที่รัฐบาลของประเทศผู้รับการลงทุนมีต่อบริษัทต่างชาติ แบบที่ 4 ค่าใช้จ่ายในการบริหาร “ตลาดภายใน”

ทฤษฎี “การทำให้เป็นภายใน” นี้ กล่าวโดยสรุปแล้วเป็นทฤษฎีที่อธิบายสาเหตุหรือปัจจัยกำหนดการลงทุนทางตรงในต่างประเทศว่า เกิดขึ้นเนื่องจากความไม่สมบูรณ์หรือความล้มเหลวของตลาดระหว่างประเทศ ทำให้เกิดต้นทุนการทำธุรกรรมต่าง ๆ ขึ้น ดังนั้น เพื่อเป็นการลดต้นทุนการทำธุรกรรมเหล่านี้ บริษัทข้ามชาติจำเป็นต้องพัฒนา “ตลาดภายใน” เพื่อตอบสนองต่อปัญหา “ภายนอก” โดยทำให้ปัญหาภายนอก (externality) คือปัญหาความล้มเหลวของกลไกตลาดในการกำหนดราคาของความรู้ที่ผลิตโดยปัจเจกชนหรือบริษัทนั้นมาอยู่ภายในบริษัทแทน แต่ Buckley & Casson ก็ยังไม่สามารถอธิบายทางทฤษฎีได้ว่า บริษัทข้ามชาติมีเงื่อนไขในการเลือกอย่างไรในการทำธุรกิจระหว่างประเทศ ระหว่างการส่งออก การลงทุนทางตรงและการขายสิทธิบัตร (licensing) นอกจากนี้ ทฤษฎีดังกล่าวเน้นความสำคัญของปัจจัยกำหนดการลงทุนทางตรงในต่างประเทศเพียงเฉพาะการมีความไม่สมบูรณ์หรือความล้มเหลวของระบบตลาดเพียงปัจจัยเดียวนี้ จึงทำให้ทฤษฎีดังกล่าวสามารถใช้อธิบายพฤติกรรมการลงทุนทางตรงในต่างประเทศที่เกิดขึ้นของนักลงทุนประเทศพัฒนาแล้วได้เพียงบางส่วนเท่านั้น

3. ทฤษฎีแหล่งที่ตั้ง (Location Theory)

ทฤษฎีแหล่งที่ตั้ง เป็นอีกทฤษฎีหนึ่งที่อธิบายมูลเหตุการลงทุนทางตรงในต่างประเทศ ทฤษฎีนี้มีการอธิบายถึง แหล่งที่ตั้งที่เหมาะสมของบริษัทธุรกิจในประเทศหนึ่ง ๆ ซึ่งให้ความสำคัญกับการลดต้นทุนต่ำสุด (cost minimization) หรือการทำให้กำไรสูงสุด (profit maximization) คือ เมื่อกำหนดระดับความต้องการซื้อสินค้าอยู่ที่ระดับหนึ่ง หน่วยผลิตที่มีเป้าหมายเพื่อต้องการกำไรสูงสุดจะเลือกทำการผลิตในแหล่งที่ตั้งที่ทำให้ต้นทุนรวมต่ำที่สุด บริษัทข้ามชาติเลือกพิจารณาในลักษณะและพฤติกรรมจากบริษัทนานาชาติ (national firms) ทฤษฎีแหล่งที่ตั้งเป็นทฤษฎีที่ขยายมาจากแนวคิดทฤษฎีแหล่งที่ตั้งดั้งเดิม (traditional location theory) ที่ใช้อธิบายขอบเขตการจัดสรรทรัพยากรภายในประเทศ²⁷ ในปัจจุบันนี้ ทฤษฎีแหล่งที่ตั้งของการลงทุนทางตรงต่างประเทศอธิบายถึงแหล่งที่ตั้งการผลิตที่บริษัทข้ามชาติจะไปทำการผลิตในประเทศ

²⁷ For detailed discussion of Location theory, see John H. Dunning, International Production and the Multinational Enterprise, (George Allen & Unwin Ltd., 1981), and Walter Isard, “Location Theory, Agglomeration and the Pattern of World Trade,” In: Bertil Ohlin (ed.), The International Allocation of Economic Activity (Holmes & Meier, 1977) Chap.5.

ผู้รับการลงทุน Dunning ซึ่งให้เห็นว่า ประเทศที่จะดึงดูดการลงทุนต่างประเทศจะต้องเป็นเจ้าของความได้เปรียบเฉพาะบางประการในแหล่งที่ตั้ง²⁸ (location - specific advantages) ปัจจัยด้านความได้เปรียบนี้จะกำหนดความดึงดูดใจในการลงทุนต่างประเทศของประเทศนั้น

โดยทั่วไป ทฤษฎีแหล่งที่ตั้ง มีความสัมพันธ์กับอุปทานคือ ปัจจัยด้านต้นทุน (cost factor) และอุปสงค์ คือปัจจัยด้านตลาด (market factor) ซึ่งมีอิทธิพลต่อการกระจายกระบวนการผลิต กิจกรรมวิจัยและพัฒนา และหน้าที่ทางการบริหารของธุรกิจ (various administrative functions of the firm) ทฤษฎีแหล่งที่ตั้งอธิบายสภาพลักษณะของการลงทุนต่างประเทศโดยปัจจัยด้านแหล่งที่ตั้งเฉพาะ (location-specific factor differential) ทฤษฎีนี้กล่าวว่า ประเทศผู้รับการลงทุนจะต้องเป็นเจ้าของความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบในแหล่งที่ตั้งเฉพาะบางประการ (locational-specific advantages) เหนือประเทศผู้ลงทุนชาวต่างประเทศ (home country) เพื่อที่จะดึงดูดใจให้เขามาตั้งบริษัทสาขาที่นั่น เพื่อใช้ประโยชน์จากความได้เปรียบในแหล่งที่ตั้งเหล่านั้น

ประโยชน์เหล่านี้สามารถเริ่มจากประเทศผู้รับการลงทุนมีค่าจ้างแรงงานที่ต่ำกว่าโดยเปรียบเทียบ มีวัตถุดิบที่อุดมสมบูรณ์ มีแรงจูงใจในการลงทุน เป็นสมาชิกในเขตการค้า มีการปกป้องการค้าโดยใช้ภาษีศุลกากรและไม่ใช้ภาษีศุลกากร (tariff and non tariff) มีการสร้างเขตการค้าเสรี เป็นต้น ดังนั้น ทฤษฎีแหล่งที่ตั้งอธิบายการลงทุนทางตรงต่างประเทศไม่เพียงแต่จะเปรียบเทียบต้นทุนที่บริษัทข้ามชาติจะต้องเผชิญกับทางเลือกของแหล่งที่ตั้ง แต่ยังอยู่ในรูปของแรงจูงใจในการขยายระหว่างประเทศ²⁹

Dunning³⁰ ได้แย้งว่า ทฤษฎีทั่วไปของแหล่งที่ตั้ง มีประโยชน์ในการอธิบายลักษณะของการลงทุนต่างประเทศซึ่งสามารถขยายข้ามพรมแดนเพื่อลงทุนและผลิตระหว่างประเทศ ดังนั้น ทฤษฎีแหล่งที่ตั้งอธิบายการลงทุนต่างประเทศในรูปของปัจจัยเฉพาะแหล่งที่ตั้งบางประการ (location-specific factors) ที่เป็นมูลเหตุกำหนดการลงทุนทางตรงต่างประเทศ ดังนี้

²⁸ John H. Dunning, "The Eclectic Theory of The Multinational Enterprise and International Hotel Industry", In: Alan M. Rugman(ed.), New Theories of The Multinational Enterprise (St. Martin's Press, New York. 1982), pp. 79-195.

²⁹ Peter J. Buckley, "A Critical View of Theories of the Multinational Enterprise" in The Economic Theory of the Multinational Enterprises, ed. Peter J. Buckley and Mark Casson (New York : St. Martin's Press, 1985), pp.13-14.

³⁰ John H. Dunning, "The Determinants of International Production", Oxford Economic Papers 25 (November 1973) : 308-312.

1) ปัจจัยด้านความได้เปรียบจากการมีทรัพยากร วัตถุดิบและปัจจัยการผลิตต่าง ๆ

(Availability and Cost of Inputs)

ตามทฤษฎีแหล่งที่ตั้ง กำหนดให้มีต้นทุนทางธุรกรรมและช่วงของปัจจัยที่มีความแตกต่าง (range of different factor endowments) หรือราคาปัจจัย (factor prices) หน่วยผลิตที่มีเหตุผลจะเสนอการกำหนดตลาดสินค้าและบริการที่เสียต้นทุนการผลิตที่ต่ำที่สุด³¹ ในการเลือกแหล่งที่ตั้งการผลิต นักลงทุนจะพิจารณาแหล่งทรัพยากรและต้นทุนการผลิตในประเทศผู้รับทุนเป็นเป้าหมายแรก ดังนั้น มูลเหตุการลงทุนต่างประเทศตามทฤษฎีนี้ มีมูลเหตุมาจากการที่นักลงทุนในประเทศผู้ลงทุนมีความขาดแคลนปัจจัยการผลิต หรือมีต้นทุนของปัจจัยการผลิตต่าง ๆ ที่สูงกว่า และได้สังเกตเห็นผลประโยชน์จากการใช้ปัจจัยการผลิตราคาถูกเหล่านี้จากประเทศผู้รับการลงทุน ปัจจัยด้านความได้เปรียบนี้ ปัจจัยแรงงานราคาถูกนับเป็นมูลเหตุสำคัญที่พบมากในประเทศพัฒนาแล้วที่ประสบปัญหาด้านการขาดแคลนแรงงาน และต้นทุนค่าแรงงาน มักขยายการลงทุนไปยังประเทศกำลังพัฒนาที่มีต้นทุนแรงงานที่ต่ำกว่าหรือมีทรัพยากรเหลือเพื่อ

2) ปัจจัยด้านการตลาด (Marketing)

บรรษัทข้ามชาติจะลงทุนต่างประเทศเพื่อประหยัดต้นทุนทางการตลาดหรือเพื่อบริการตลาดท้องถิ่นที่ดีกว่า³² การตลาดในตลาดต่างประเทศในกรณีของการส่งออกมักจะเกี่ยวข้องกับต้นทุนทางการตลาดที่มากขึ้น เช่น ต้นทุนค่าธุรกรรมและภาษีจากฐานการผลิตไปยังตลาด ยิ่งกว่านั้น การตั้งฐานการผลิตใกล้ ๆ กับตลาด ช่วยสร้างโอกาสที่ดีแก่บรรษัทข้ามชาติ สำหรับตลาดซื้อขายทันที (on-the-spot marketing) การบริการหลังการขาย (after-sales servicing) และการปรับปรุงการผลิต (production adaptation) ไปสู่ความต้องการของผู้บริโภค นอกจากนี้การตั้งฐานการผลิตใกล้ตลาด ยังทำให้บริษัทธุรกิจสามารถได้รับส่วนแบ่งทางการตลาดเพิ่มขึ้น สามารถหลีกเลี่ยงการกีดกันทางภาษี (tariff barriers) และสามารถลดต้นทุนค่าขนส่ง ปัจจัยด้านการตลาด เช่น ขนาดตลาดและการเติบโตของตลาดในประเทศผู้รับการลงทุน มีผลกระทบต่ออรรถภาพของบรรษัทข้ามชาติ ในการได้เปรียบทั้งจากการประหยัดจากขนาด (economies of scale) ที่เป็นการผลิต (production) และที่ไม่ใช่การผลิต (non-production) และมีผลต่อการดึงดูดการลงทุนระหว่างประเทศ กล่าวคือ หากตลาดประเทศผู้รับทุนมีขนาดใหญ่ และมีอัตราการขยายตัวในลักษณะของการเติบโตขึ้น หรือการที่นักลงทุนคู่แข่งในประเทศผู้รับ

³¹ D.M. Smith, Industrial Location- An Economic Geographical Analysis (New York: John Wiley and Sons, Inc., 1971), p. 14.

³² John H. Dunning, International Production and Multinational Enterprise (George Allen&Unwin Ltd.,1981), p.49.

ทุนมีการพัฒนาตนเองในด้านการผลิตที่เพิ่มสูงขึ้น ก็จะเป็นแรงจูงใจให้นักลงทุนตัดสินใจออกไปทำการลงทุนทางตรงในต่างประเทศ

3) ปัจจัยด้านการกีดกันทางการค้า (Bypassing Trade Barriers)

นโยบายการกีดกันทางการค้าที่มีอยู่ กระตุ้นให้เกิดการลงทุนทางตรง บางครั้ง การลงทุนทางตรงระหว่างประเทศ ถูกกระตุ้นเข้าไปในประเทศที่ไม่มีการกีดกันทางการค้า ดังนั้น ผลผลิตถูกส่งออกไปประเทศที่มีการกีดกันการส่งออกของประเทศผู้ลงทุน³³ นอกจากนี้ กลยุทธ์การทดแทนการนำเข้าที่ถูกรับเอาโดยประเทศกำลังพัฒนาแล้ว ยังดึงดูดบริษัทต่างชาติที่ใช้การส่งออกไปประเทศผู้รับการลงทุนจากประเทศผู้ลงทุนไปลงทุนทางตรงที่นั่น

4) ปัจจัยด้านนโยบายรัฐบาล (Government-Policies Factors)

ปัจจัยอื่น ๆ ที่ดึงดูดการลงทุนต่างประเทศ คือ แรงดึงดูดใจที่ถูกระดมโดยรัฐบาลของประเทศผู้รับการลงทุน ได้แก่ อัตราภาษีที่ต่ำกว่า โครงสร้างพื้นฐานที่ดีกว่า เสถียรภาพทางการเมืองที่ดีกว่า การอนุญาตให้ส่งผลกำไรกลับได้ เหล่านี้สร้างบรรยากาศการลงทุน ซึ่งกระทบการรับความเสี่ยงของบรรษัทข้ามชาติ และมีอิทธิพลต่อการหาแหล่งที่ตั้งของอุตสาหกรรม

นโยบายรัฐบาลของทั้งประเทศผู้รับการลงทุนและประเทศผู้ลงทุนมีความสำคัญ และมีอิทธิพลต่อการลงทุนต่างประเทศ ภายใต้นโยบายของประเทศผู้รับการลงทุน สิ่งสำคัญอย่างหนึ่ง คือการตั้งกำแพงภาษีกีดกันการนำเข้า (tariffs against import) โควต้าการนำเข้า (import quota) และแรงดึงดูดใจจากการลงทุน (investment incentive)³⁴

การตั้งกำแพงภาษี (tariffs) เป็นภาษีที่รวมอยู่ในการนำเข้า ซึ่งเพิ่มราคาการนำเข้าในตลาดภายใน เพื่อปกป้องอุตสาหกรรมภายในจากการแข่งขันต่างประเทศ โควต้าการนำเข้าเป็นนโยบายที่รัฐบาลใช้และเป็นนโยบายอุตสาหกรรม (industry procurement policies) ที่ทำ

³³ Edward K.Y. Chen, Multinational Corporations. Technology and Employment. (New York: St. Martin's Press, 1983), p. 26.

³⁴ For a comprehensive discussion about the effect of protection on foreign investment, see W.M. Gorden, "Protection and Foreign investment", Economic Record (Vol. 43, June 1967): 209-3-202 and Thomas Horst, "The Industrial Composition of U.S. Exports and Subsidiary Sales to the Canadian Market", American Economic Review (March 1972): 37-45.

ให้เกิดความแตกต่างในสินค้าต่างประเทศและสินค้าที่มีการนำเข้าซึ่งมีระเบียบข้อบังคับมาก นักวิจัยหลายท่านพบว่า เหตุผลที่สำคัญที่สุดอย่างหนึ่งของการลงทุนต่างประเทศ คือ การมีการตั้งกำแพงภาษี หรือ การกีดกันการนำเข้าทั้งทางตรงและทางอ้อม เป็นที่ยอมรับกันว่า ยุทธวิธีการทดแทนการนำเข้าของประเทศกำลังพัฒนาที่แพร่หลายนี้ คึงคือให้บริษัทต่างชาติที่พัฒนาแล้วใช้การส่งออกไปยังประเทศกำลังพัฒนา เพื่อสร้างความสะดวกแก่อุตสาหกรรมที่นั่น³⁵ ในกรณีนี้ เพื่อที่จะผ่านการกีดกันทางการค้า (by-pass trade restrictions) บริษัทข้ามชาติจะตั้งบริษัทสาขาในประเทศซึ่งไม่มีการกีดกันทางการค้า ผลิตภัณฑ์ที่ผลิตโดยบริษัทสาขาเหล่านี้จะถูกส่งออกไปยังตลาดที่มีการกีดกันการส่งออกของประเทศผู้กำลังลงทุน³⁶

แรงดึงดูดใจจากการลงทุน³⁷ เช่น การมีนโยบายหรือโครงการประกันความเสี่ยงจากการลงทุนในต่างประเทศ การดำเนินนโยบายด้านภาษีที่เอื้ออำนวยหรือเป็นประโยชน์แก่นักลงทุน หรือการอำนวยความสะดวกในด้านต่าง ๆ อาทิ การจัดหาแหล่งเงินทุนให้กับนักลงทุน เป็นต้น นอกจากนี้ นโยบายของรัฐบาลประเทศผู้ลงทุนที่อาจเป็นแรงผลักดันให้นักลงทุนจำเป็นต้องออกไปทำการลงทุนในต่างประเทศเช่น การที่รัฐบาลมีนโยบายส่งเสริมหรือสนับสนุนให้มีการลงทุนจากต่างประเทศ โดยการให้สิทธิพิเศษต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อนักลงทุนต่างชาติ ทำให้นักลงทุนดังกล่าวสามารถเข้ามาทำการลงทุนแข่งขันกับนักลงทุนท้องถิ่น ส่งผลให้นักลงทุนท้องถิ่นจำเป็นต้องออกไปทำการลงทุนในต่างประเทศ หรือ การที่รัฐบาลมีนโยบายห้ามมิให้มีการประกอบการลงทุน หรือ ผลิตสินค้าบางชนิดที่เห็นว่า อาจก่อให้เกิดผลเสียต่อประเทศ อาทิ การลงทุนในอุตสาหกรรมที่ก่อให้เกิดมลภาวะ เป็นต้น ซึ่งจะเป็นแรงผลักดันให้นักลงทุนจำเป็นต้องออกไปทำการลงทุนในอุตสาหกรรมดังกล่าวในต่างประเทศแทน

นโยบายรัฐบาลของประเทศผู้รับการลงทุน กระทบต่อเศรษฐกิจโดยทั่ว ๆ ไป อาทิ นโยบายที่ทำให้เกิดการเติบโตทางเศรษฐกิจ และเสถียรภาพทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว นโยบายที่ทำให้เกิดเสถียรภาพทางการเมือง สาธารณูปโภคพื้นฐานที่ดีขึ้นและแรงดึงดูดการลงทุนที่ถูกเสนอโดยรัฐบาลประเทศผู้รับการลงทุน เช่น อัตราภาษีที่ต่ำอาจจะมีอิทธิพลต่อการลงทุนทางตรงระหว่างประเทศ การตัดสินใจของบริษัทธุรกิจที่จะไปลงทุนต่างประเทศยังมีอิทธิพลมา

³⁵ Sanja Lall and Paul Streeten (1977), Foreign Investment Transnationals and Developing Countries (London: Macmillan Press, 1977), pp. 20-28.

³⁶ Edward K.Y. Chen, Multinational Corporations, Technology & Employment (St. Martin's Press, Inc., New York, 1983), pp. 26.

³⁷ Isaiah Frank, Foreign Enterprise in Developing Countries (The Johns Hopkins University Press, Baltimore and London, 1980), pp. 113-131.

จากนโยบายของประเทศแม่ เช่น การประกันการลงทุน (investment insurance schemes), tax deferral scheme และ antitrust policy

4. ทฤษฎีการสังเคราะห์ปัจจัยต่าง ๆ ที่กำหนดการลงทุนทางตรงในต่างประเทศ (Eclectic Theory)

แนวคิดทฤษฎี “การสังเคราะห์ปัจจัยต่าง ๆ” ของ Dunning ในฐานะเป็นทฤษฎีทั่วไปของการลงทุนระหว่างประเทศ ซึ่งใช้อธิบายมูลเหตุจูงใจการลงทุนต่างประเทศได้ดีกว่าทฤษฎีอื่น ๆ เนื่องจาก ทฤษฎีนี้เกิดจากการนำเอาแนวคิดปัจจัยที่กำหนดการลงทุนต่างประเทศที่สำคัญ 3 ทฤษฎีมารวมกันอย่างเป็นระบบคือ ทฤษฎีองค์การอุตสาหกรรม ทฤษฎีการทำให้เป็นภายใน และ ทฤษฎีแหล่งที่ตั้ง Dunning กล่าวว่า ทฤษฎีทั้งสามมีข้อบกพร่อง คือ ไม่สามารถใช้เป็นทฤษฎีในการอธิบายการลงทุนทางตรงในต่างประเทศที่เกิดขึ้นโดยทั่วไปได้ เนื่องจากต่างก็ให้ความสำคัญแต่เฉพาะมูลเหตุหรือปัจจัยที่สำคัญเพียงบางประการเท่านั้น ในความเป็นจริงการลงทุนทางตรงในต่างประเทศมิได้เกิดขึ้นโดยมีมูลเหตุมาจากปัจจัยใดปัจจัยหนึ่งโดยเฉพาะตามแนวคิดของแต่ละทฤษฎีดังกล่าวข้างต้นเท่านั้น แต่สามารถเกิดขึ้นได้จากหลาย ๆ เหตุปัจจัยแตกต่างกันไปตามลักษณะและวัตถุประสงค์การลงทุนของนักลงทุนแต่ละราย เพราะฉะนั้น Dunning³⁸ จึงประมวลทฤษฎีทั้งสามข้างต้น สังเคราะห์เป็นทฤษฎีใหม่ โดยอธิบายว่า มูลเหตุหรือปัจจัยกำหนดการลงทุนทางตรงในต่างประเทศ มีปัจจัยที่สำคัญ 3 ประการคือ 1) ความได้เปรียบจากการเป็นเจ้าของ (ownership-specific advantage) เช่น การมีความรู้ ความชำนาญด้านเทคโนโลยีการผลิต การวิจัยและพัฒนา การตลาด การจัดการ และการบริหารที่ดี หรือเหนือกว่า ความสามารถในการผลิตสินค้าให้มีความแตกต่าง เป็นต้น 2) การใช้ความได้เปรียบภายใน (internalization advantage) เช่น ความต้องการลดต้นทุนการทำธุรกรรมต่าง ๆ ผ่านทางการตลาด การลดปัญหาความไม่เท่าเทียมในการรับรู้ข้อมูลในตลาด ความไม่แน่นอนของผู้ซื้อผู้ขายในตลาดสินค้า เป็นต้น 3) ความได้เปรียบในทำเลที่ตั้ง (location-specific advantage) เช่น ความอุดมสมบูรณ์ ง่าย และมีราคาถูกของปัจจัยการผลิตต่าง ๆ ของประเทศผู้รับทุน ปัจจัยด้านการตลาด ปัจจัยด้านนโยบายรัฐบาลทั้งจากประเทศผู้ลงทุนเองและรัฐบาลผู้รับทุน เป็นต้น ซึ่งทั้งสามปัจจัยนี้จะต้องอยู่ในสภาพหรือเงื่อนไขที่ทำให้เกิดการลงทุนทางตรงในต่างประเทศ ดังนี้ ประการแรก บริษัทหรือนักลงทุน จะต้องเป็นเจ้าของความได้เปรียบบางประการเหนือบริษัทคู่แข่งอื่น ๆ ในประเทศที่รับการลงทุน อาทิ มีความเหมาะสมทาง

³⁸ John H. Dunning, “The Eclectic Theory of International Production,” in *International Capital Movements*, eds. John Black and John H. Dunning (Macmillan Publishers, 1982), pp. 84-88.

เทคโนโลยี เครื่องหมายการค้า ความรู้ทางการจัดการ และการตลาดและการควบคุมการเข้าสู่ตลาดของกลุ่มแข่งขันอื่น ๆ เป็นต้น โดยความได้เปรียบเหล่านี้จะต้องมีมากกว่าความเสียเปรียบจากต้นทุนส่วนเพิ่มที่เกิดจากการลงทุนในต่างประเทศ ประการที่สอง ผลประโยชน์ของการใช้ความได้เปรียบต่างๆ ดังกล่าว โดยการลงทุนทางตรงในต่างประเทศจะต้องมีมากกว่าผลประโยชน์จากการขายสิทธิบัตร (license) ประการสุดท้าย ประเทศที่รับการลงทุนจะต้องมีความได้เปรียบในทำเลที่ตั้งมากกว่าประเทศที่มาลงทุน เช่น มีแรงงานจำนวนมากและต้นทุนค่าจ้างแรงงานต่ำกว่า ต้นทุนพลังงานต่ำกว่า ทรัพยากรธรรมชาติ หรือวัตถุดิบปริมาณมาก หรือมีแรงจูงใจอื่นๆ ในการลงทุน เป็นต้น

ทฤษฎีสั่งเคราะห์ปัจจัยต่าง ๆ ที่กำหนดการลงทุนทางตรงในต่างประเทศ นอกจากจะสามารถใช้อธิบายการลงทุนทางตรงในต่างประเทศได้ทุกประเภทการลงทุนแล้ว ยังเป็นทฤษฎีที่มีผู้นำมาประยุกต์ใช้เพื่ออธิบายมูลเหตุหรือปัจจัยกำหนดการลงทุนทางตรงในต่างประเทศ ในกรณีของนักลงทุนจากประเทศกำลังพัฒนาอีกด้วย

2.13 ทฤษฎีการลงทุนทางตรงในต่างประเทศสำหรับประเทศกำลังพัฒนา

สำหรับในส่วนที่สองนี้ เป็นการรวบรวมมูลเหตุจูงใจของการลงทุนทางตรงในต่างประเทศของประเทศกำลังพัฒนา แต่เนื่องจากยังไม่มีทฤษฎีที่จะใช้อธิบายมูลเหตุจูงใจในการลงทุนทางตรงในต่างประเทศของประเทศกำลังพัฒนาโดยเฉพาะ ในส่วนนี้จึงเสนอแนวคิดทฤษฎีสั่งเคราะห์ปัจจัยต่าง ๆ และแนวคิดที่อธิบายเกี่ยวกับลำดับการพัฒนาและการลงทุนทางตรงในต่างประเทศเหล่านี้ ของ John H. Dunning จากนั้นเป็นการรวบรวมผลการศึกษาเชิงประจักษ์เกี่ยวกับการลงทุนทางตรงในต่างประเทศของกลุ่มประเทศกำลังพัฒนา

จากทฤษฎีการลงทุนทางตรงในต่างประเทศต่างๆ ดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่า ยังไม่มีทฤษฎีที่จะใช้อธิบายมูลเหตุจูงใจการลงทุนทางตรงในต่างประเทศของประเทศกำลังพัฒนาโดยเฉพาะ ในส่วนนี้จึงขอเสนอแนวคิดของ Dunning ซึ่งศึกษาทฤษฎีการสั่งเคราะห์ปัจจัยต่างๆ ที่กำหนดการลงทุนทางตรงในต่างประเทศ³⁹ หรือ Eclectic Theory ซึ่งเป็นที่ยอมรับว่า ทฤษฎีนี้สามารถใช้อธิบายมูลเหตุหรือปัจจัยกำหนดการลงทุนทางตรงในต่างประเทศของนักลงทุนทั่วไปทั้งของประเทศพัฒนาแล้วและประเทศกำลังพัฒนาได้ครอบคลุมกว่าทฤษฎีอื่นๆ ดังนั้น ในการศึกษาในส่วนของมูลเหตุจูงใจการลงทุนของไทยในจีนในที่นี้ จึงจะอาศัยแนวคิดจากทฤษฎีนี้ มาใช้เป็นกรอบในการวิเคราะห์ ซึ่ง Dunning อธิบายว่า การลงทุนโดยตรงในต่างประเทศจะเกิด

³⁹ John H. Dunning, International Production and The Multinational Enterprise (George Allen & Unwin Ltd.,1981), p.79.

ขึ้น เนื่องจาก มีมูลเหตุจูงใจหรือปัจจัยต่างๆ โดยมูลเหตุหรือปัจจัยที่กำหนดการลงทุนดังกล่าว ประกอบด้วยปัจจัยที่สำคัญ 3 ปัจจัยใหญ่ ๆ คือ ความได้เปรียบในการเป็นเจ้าของสินทรัพย์ บางอย่าง (ownership specific advantages) ความได้เปรียบในการทำให้เป็นประโยชน์แก่ องค์การด้วยตนเอง(internalisation incentive advantages) และความได้เปรียบที่เกิดจากแหล่งที่ตั้ง (location-specific advantages) ซึ่งปัจจัยที่คาดว่าจะเป็นมูลเหตุจูงใจหรือผลักดันให้นักลงทุน ไทยทำการลงทุนในประเทศต่าง ๆ สามารถอธิบายได้ดังนี้

1. ความได้เปรียบในการเป็นเจ้าของสินทรัพย์บางประการ สินทรัพย์ขององค์การธุรกิจ อาจเป็นสินทรัพย์ที่มีตัวตน เช่น สถานที่ เครื่องจักร เป็นต้น แต่มีสินทรัพย์พิเศษบางประการที่ แต่ละองค์การธุรกิจสร้างขึ้นเองเช่น โดยการซื้อสิทธิบัตร สัมปทาน เป็นต้น สินทรัพย์เหล่านี้ ได้แก่ความรู้ทางด้านเทคโนโลยีการจัดการ ความมีประสบการณ์หรือมีทักษะของบุคลากรภายในองค์การ เป็นต้น ซึ่งส่วนใหญ่เป็นสินทรัพย์ที่ไม่มีตัวตน การมีสินทรัพย์พิเศษเหล่านี้ในครอบครองมากน้อยมีผลทำให้แต่ละองค์การธุรกิจมีความได้เปรียบแตกต่างกันสินทรัพย์พิเศษบางอย่างอาจจะมีผลให้องค์การธุรกิจมีความได้เปรียบมากขึ้นถ้าองค์การธุรกิจมีการกระจายการผลิตไปยังแหล่งต่าง ๆ หรือประเทศต่าง ๆ Dunning ได้สรุปความได้เปรียบจากการเป็นเจ้าของสินทรัพย์พิเศษบางอย่างออกเป็นประเภทต่าง ๆ ดังนี้

1) ความได้เปรียบที่ไม่จำเป็นต้องเกิดจากการกระจายการผลิตไปยังประเทศต่าง ๆ ได้แก่ ขนาดและความมั่นคงของกิจการ สินค้าที่ผลิตและการกระจายการผลิตสินค้าหลาย ๆ ชนิด ความสามารถในการแสวงหาประโยชน์จากการให้แรงงานทำหน้าที่เฉพาะอย่าง อำนาจในการผูกขาดการมีทรัพยากรที่ดีกว่าและมีความสามารถในการใช้ทรัพยากรนั้นให้มีประโยชน์ ความรู้ทางด้านเทคโนโลยี ตราเครื่องหมายการค้าระบบการจัดการทางด้านการผลิต การตลาดและการจัดองค์การความสามารถในการวิจัยและพัฒนา ความสามารถในการจัดหาปัจจัยการผลิตต่างๆ โดยได้รับสิทธิพิเศษบางประการเหนือคู่แข่ง ความสามารถในการเข้าถึงตลาดของสินค้าการ ได้รับควบคุมจากรัฐบาล เป็นต้น

2) ความได้เปรียบที่กิจการสาขาได้รับจากบริษัทแม่ ได้แก่ความรู้ทางการจัดการ การบริหารและการตลาด การวิจัยและพัฒนา กิจการสาขามักได้รับประโยชน์ในเรื่องเหล่านี้จาก กิจการแม่ การจัดตั้งสาขายังทำให้เกิดการประหยัดแก่องค์การธุรกิจในด้านต่างๆ เช่น การประหยัดทางด้านการผลิตการซื้อวัตถุดิบ การจัดหาเงินทุนและเงินหมุนเวียนในกิจการ การประหยัดทางด้านการตลาด เป็นต้น

3) ความได้เปรียบที่เกิดจากการกระจายการผลิตไปยังประเทศต่าง ๆ จะทำให้กิจการมีความได้เปรียบต่างๆ ข้างต้นเพิ่มขึ้นและทำให้กิจการสามารถได้รับความรู้ ข่าวสารต่างๆเกี่ยวกับ

การตลาด การจัดหาวัตถุดิบที่ดีกว่า ธุรกิจที่ทำการผลิตในประเทศของตนเท่านั้น นอกจากนี้ ยังมีผลให้กิจการสามารถหาประโยชน์จากปัจจัยการผลิตหรือสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ของประเทศนั้น ๆ และสามารถกระจายความเสี่ยงได้ด้วย

2. ความได้เปรียบในการทำให้เป็นประโยชน์แก่องค์การด้วยตนเอง ประโยชน์ที่องค์การธุรกิจจะได้รับจะมากขึ้น ก็ต่อเมื่อกิจการสามารถนำความได้เปรียบต่าง ๆ ที่ตนมีอยู่ใช้ให้เกิดประโยชน์เอง แทนที่จะขายหรือให้เช่าความได้เปรียบนั้นให้แก่กิจการภายนอกนั้นคือ องค์การธุรกิจจะต้องหาประโยชน์จากความได้เปรียบของตนด้วยตนเองโดยการขยายการประกอบการของตนออกไป(internalisation) ในต่างประเทศ เพื่อเป็นการลดต้นทุนการทำธุรกรรมต่างๆที่จะเกิดขึ้น ประกอบกับการทำให้กิจกรรมหรือธุรกรรมต่าง ๆ ในตลาดสามารถเชื่อมโยงกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ นักลงทุนจึงต้องแสวงหาประโยชน์โดยผ่านกลไกการลงทุนโดยตรงในต่างประเทศซึ่งจะทำให้องค์การธุรกิจได้รับผลประโยชน์บางประการเช่น ต้นทุนการตลาดอาจลดลง สามารถหลีกเลี่ยงมาตรการการเข้าแทรกแซงของรัฐบาล เช่น การตั้งกำแพงภาษี การกำหนดโควต้า สามารถควบคุมแหล่งการผลิต และราคาของวัตถุดิบที่ต้องใช้ สร้างความมั่นใจให้แก่ผู้ซื้อในต่างประเทศ สามารถใช้กลยุทธ์ในการกำหนดราคาขายในประเทศต่างๆ ให้แตกต่างกันได้ เป็นต้น

3. ความได้เปรียบที่เกิดจากแหล่งที่ตั้ง การที่นักลงทุนจะเลือกทำการลงทุนโดยตรงในประเทศใดประเทศหนึ่ง มูลเหตุหรือปัจจัยจูงใจที่สำคัญเกิดขึ้นจากการที่ประเทศผู้รับการลงทุนนั้นมีความได้เปรียบในแหล่งที่ตั้ง ในด้านการมีปัจจัยเฉพาะบางประการที่นักลงทุนมีความต้องการอยู่มากกว่า เมื่อเปรียบเทียบกับในประเทศของตน ซึ่งจะสามารถทำให้ต้นทุนการผลิตของนักลงทุนต่ำกว่าการลงทุนภายในประเทศของตนได้ซึ่งจะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับแหล่งทรัพยากรคุณภาพและราคาของทรัพยากรของประเทศนั้น ค่าใช้จ่ายในการขนส่งและสื่อสารระดับการแทรกแซงของรัฐบาลในการผลิตการควบคุมการนำเข้า ปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจที่ประเทศผู้รับการลงทุนมีอยู่ ความแตกต่างของวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมและประเพณี ขนาดและอัตราการเติบโตของตลาดประเทศผู้รับการลงทุน เป็นต้น

นอกจากจะอธิบายถึงปัจจัยหรือมูลเหตุจูงใจในการลงทุนโดยตรงในต่างประเทศแล้ว Dunning ยังอธิบายถึงเงื่อนไขที่ทำให้เกิดการลงทุนในต่างประเทศอีกด้วย โดยกล่าวว่าการลงทุนโดยตรงในต่างประเทศจะเกิดขึ้นได้จำเป็นต้องมีเงื่อนไขครบ 3 ข้อดังต่อไปนี้

(1) เงื่อนไขจำเป็น กล่าวคือ การเข้าไปลงทุนในต่างประเทศโดยปกติแล้วผู้ลงทุนชาวต่างชาติจะเสียเปรียบผู้ลงทุนชาวพื้นเมืองในฐานะที่เป็นชาวต่างชาติ ทั้งในเรื่องภาษา ความรู้ด้านการทำธุรกิจ ประเพณีปฏิบัติต่างๆ เครือข่ายการตลาด ตลอดจนการรู้จักคุ้นเคยกับผู้มีอำนาจ

หน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ดังนั้นผู้ประกอบการชาวต่างชาติจำเป็นจะต้องเป็นเจ้าของหรือมีความได้เปรียบหรือทรัพย์สินเฉพาะตน (firm specific or ownership specific advantages) บางอย่างเหนือผู้ลงทุนชาวพื้นเมือง ซึ่งความได้เปรียบเฉพาะตนนี้ต้องสามารถสร้างผลประโยชน์ได้มากเพียงพอ หรือเกินพอจะชดเชยความเสียเปรียบในฐานะที่เป็นคนต่างชาติ จึงจะทำให้ผู้ลงทุนโดยตรงต่างชาติสามารถชนะเหนือคู่แข่งชาวพื้นเมืองได้ สำหรับความได้เปรียบเหนือสินทรัพย์เฉพาะตนดังกล่าวนี้ อาจอยู่ในรูปสูตรลับ เทคโนโลยีความสามารถหรือระบบการจัดการ เครือข่ายการตลาดระหว่างประเทศ แหล่งเงินทุน ตลอดจนเครื่องมือการค้า

(2) เงื่อนไขเพียงพอ แบ่งเป็น 2 ข้อดังนี้

(2.1) การเก็บเอาความได้เปรียบเฉพาะตัวไว้ใช้เองในองค์กร (internalization) จะให้ผลตอบแทนมากกว่าการให้ผู้อื่นไปใช้เช่น การขายลิขสิทธิ์ (license) กล่าวคือ มีความได้เปรียบที่เกิดจากทำให้เป็นภายใน (internalization incentive advantages)

(2.2) การเลือกใช้ความได้เปรียบเฉพาะตัวที่มีอยู่ในต่างประเทศโดยการลงทุนโดยตรงจะให้ผลประโยชน์แก่นักลงทุนหรือบริษัทมากกว่าการใช้ความได้เปรียบดังกล่าวทำการผลิตในประเทศแม่ โดยประโยชน์ที่เกิดขึ้นแก่นักลงทุนหรือบริษัทอาจอยู่ในรูปของความสามารถในการลดต้นทุนการทำธุรกรรมและการเข้าสู่ตลาดในประเทศผู้รับการลงทุนหรือประเทศอื่นๆ ได้ดีขึ้น ซึ่งถือเป็นความได้เปรียบที่เกิดจากแหล่งที่ตั้ง (location specific advantages)

หากไม่สามารถบรรลุเงื่อนไข 3 ประการข้างต้นแล้ว องค์กรธุรกิจก็จะเลือกทางอื่นแทนการลงทุนทางตรงระหว่างประเทศ Dunning ได้สรุปเงื่อนไขทางเลือกต่างๆ ไว้ดังนี้

ตารางที่ 4 เงื่อนไขของทางเลือกต่างๆในการให้บริการแก่ตลาด

ทางเลือกต่างๆในการให้บริการแก่ตลาด	ความได้เปรียบที่เกิดจาก		
	การเป็นเจ้าของสินทรัพย์พิเศษ	การทำให้เป็นประโยชน์ด้วยตนเอง	แหล่งที่ตั้ง
การทำสัญญาให้เช่าหรือขายสิทธิบัตร	มี	ไม่มี	ไม่มี
การส่งออก	มี	มี	ไม่มี
การลงทุนทางตรง	มี	มี	มี

ตามที่ได้กล่าวมาแล้วทั้งหมด พอที่จะสรุปได้ว่า ทฤษฎี “การสังเคราะห์ปัจจัยต่างๆ” ที่กำหนดการลงทุนระหว่างประเทศนี้ค่อนข้างมีส่วนดีเหนือทฤษฎีอื่น ๆ ในแง่ที่ว่า เป็นทฤษฎีที่อธิบายเงื่อนไขหรือความได้เปรียบต่าง ๆ ที่มีผลต่อการตัดสินใจลงทุนทำการผลิตในต่างประเทศขององค์กรธุรกิจต่าง ๆ และสามารถใช้อธิบายการลงทุนทางตรงระหว่างประเทศได้ทุกประเภท ไม่ว่าจะเป็นการลงทุนโดยตรงในด้านทรัพยากรธรรมชาติ ด้านการผลิตสินค้าอุตสาหกรรมทดแทนสินค้านำเข้า ด้านการค้า ด้านการกระจายสินค้าและด้านบริการอื่น ๆ เช่น การธนาคารและ

การประกันกับ⁴⁰ ซึ่งประเทศไทยมีลักษณะการลงทุนประเภทต่างๆ เหล่านี้เช่นกัน จึงสามารถนำความได้เปรียบทั้ง 3 ข้อข้างต้นมาใช้เป็นหลักในการพิจารณาการเข้าไปลงทุนทั้งในประเทศพัฒนาแล้วและประเทศกำลังพัฒนาได้

นอกจากนี้ Dunning อธิบายว่าการลงทุนโดยตรงระหว่างประเทศขึ้นกับระดับการพัฒนาทางเศรษฐกิจของประเทศนั้น ๆ โดยประเทศต่าง ๆ จะเริ่มจากการมีระดับการพัฒนาทางเศรษฐกิจต่ำการลงทุนภายในประเทศมีน้อย อาจจะเป็นเพราะว่าแรงงานไม่มีคุณภาพ สาธารณูปโภคไม่ดี ต่อมาเมื่อเศรษฐกิจเจริญขึ้นมีการปรับปรุงทางด้านสาธารณูปโภค แรงงานมีการศึกษามากขึ้น ตลาดภายในประเทศมีการขยายตัวมากขึ้น จะทำให้มีการลงทุนในประเทศมากขึ้น เมื่อมีการลงทุนในประเทศมากขึ้น หน่วยผลิตต่าง ๆ มีการแข่งขันกันมากขึ้น ผลตอบแทนของการลงทุนภายในประเทศลดลง เพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ นักลงทุนจะเริ่มออกไปลงทุนโดยตรงในต่างประเทศ โดยอาจจะมีเหตุผลเพื่อหาแหล่งที่มีค่าจ้างแรงงานต่ำเพื่อหลีกเลี่ยงกำแพงภาษี เพื่อรักษาตลาดหรือเพื่อรักษาระดับกำไรของตนไว้ เป็นต้น ดังนั้นประเทศที่มีระดับการพัฒนาสูงกว่าย่อมจะออกไปลงทุนโดยตรงในต่างประเทศก่อนประเทศที่มีระดับการพัฒนาต่ำกว่า ในกรณีของประเทศไทยก็เช่นกัน โดยก่อนหน้านี้จะเป็นเพียงประเทศผู้รับทุนแต่ในเวลาต่อมา เมื่อมีการพัฒนาประเทศถึงระดับหนึ่ง ผู้ประกอบการก็เริ่มให้ความสนใจการออกไปลงทุนในต่างประเทศมากขึ้น

Dunning ซึ่งให้เห็นถึงระดับและแบบแผนการลงทุนในต่างประเทศของประเทศหนึ่งประเทศใดซึ่งมักจะแปรผันไปตามลำดับขั้นของการพัฒนาในประเทศนั้น ๆ เมื่อประเทศในโลกที่สามเจริญรุดหน้าและมีการพัฒนาอุตสาหกรรมจนถึงระดับหนึ่ง ก็เริ่มมีการขยายพลังการผลิตไปสู่ภายนอกประเทศ ฉะนั้น ในการทำวิจัยครั้งนี้ได้นำทฤษฎี “สังเคราะห์ปัจจัยต่าง ๆ” ของ Dunning เป็นหลักเพื่อเป็นแนวทางในการศึกษารูปแบบและสาเหตุในการลงทุนในต่างประเทศของธุรกิจไทย

2.1.4 ลำดับการพัฒนาและการลงทุนในต่างประเทศ

การลงทุนต่างประเทศสุทธิ สามารถวัดได้จากการเคลื่อนย้ายเข้าของการลงทุนจากต่างประเทศลบด้วยการเคลื่อนย้ายออกของการลงทุนในต่างประเทศ การลงทุนต่างประเทศสุทธินี้มีความสัมพันธ์กับระดับการพัฒนาทางเศรษฐกิจของประเทศ ซึ่งวัดได้จากรายได้ต่อหัวของ

⁴⁰John H. Dunning, Multinational Enterprises and the Global Economy (London : Addison Wesley Company,1993), p. 82.

ประชากรDunning⁴¹นำรูปแบบการพัฒนา 4 ขั้นตอน (four-stage development model) มาอธิบายลำดับการพัฒนาของประเทศที่เริ่มจากลำดับขั้นการพัฒนาที่ต่ำกว่าไปยังลำดับขั้นที่สูงกว่าโดยมีแนวโน้มการลงทุนในต่างประเทศสุทธิเพิ่มขึ้น ลำดับขั้นตอนการพัฒนา 4 ขั้นตอนนี้ ดังนี้ ลำดับที่ 1 ระยะนี้ยังไม่มีการลงทุนในต่างประเทศหรือ gross outward investment (GOI) เพราะประเทศนั้นยังไม่มีควมได้เปรียบจากการเป็นเจ้าของ(ownership-specific advantage) พอที่จะทำให้มีการลงทุนทางตรงในต่างประเทศได้หรืออาจจะมีแต่ใช้ประโยชน์ในทางอื่น เช่น การลงทุนในหลักทรัพย์ หรือใช้ในการผลิตเพื่อการส่งออก การลงทุนของชาวต่างชาติในประเทศหรือ gross inward investment (GII) ระยะนี้มีน้อยมากอาจเป็นเพราะว่าประเทศยังไม่มีควมได้เปรียบจากทำเลที่จะดึงดูดนักลงทุนจากต่างชาติให้มาลงทุนหรือขนาดของตลาดภายในประเทศยังมีขนาดไม่เพียงพอหรือเป็นเพราะปัจจัยอื่น ๆ ไม่เหมาะสมหรือไม่เพียงพอ เช่น อุตสาหกรรม การค้า กฎหมายการขนส่งการสื่อสารระบบสาธารณูปโภค และ แรงงานฝีมือ เป็นต้น ในระยะนี้มักจะมีการนำเข้าสินค้าประเภททุนและเครื่องจักร โดยมีการนำสินค้าเข้ามา มากกว่าการผลิตสินค้าในประเทศ ลำดับที่ 2 การลงทุนจากต่างประเทศ (GII) เริ่มมีมากขึ้นเนื่องจากตลาดในประเทศมีการขยายตัว และปัจจัยอื่นๆ ที่รองรับการลงทุนมีการพัฒนาหรือปรับปรุงดีขึ้น แต่ระยะนี้มีการลงทุนในต่างประเทศ (GOI) น้อยมากเนื่องจากยังไม่มีควมได้เปรียบจากการเป็นเจ้าของ ลำดับที่ 3 การลงทุนจากต่างประเทศสุทธิ หรือ net inward investment (NII) เริ่มมีแนวโน้มลดลงเนื่องจากควมได้เปรียบของนักลงทุนต่างชาติเริ่มลดลงเมื่อเปรียบเทียบกับนักลงทุนในประเทศ การลงทุนในต่างประเทศเริ่มมีมากขึ้นเนื่องจากนักลงทุนในประเทศเริ่มพัฒนาความสามารถในการแข่งขันจนเริ่มมีควมได้เปรียบจากการเป็นเจ้าของและพบว่าวิธีการใช้ประโยชน์จากควมได้เปรียบที่ดีที่สุดคือการลงทุนทางตรงในต่างประเทศ ระยะนี้เป็นระยะที่ต้องการการลงทุนจากต่างประเทศในด้านที่ประเทศตนมีควมได้เปรียบจากการเป็นเจ้าของต่ำสุด แต่มีควมได้เปรียบในทำเลที่ตั้งสูงสุดและเริ่มมีการลงทุนในต่างประเทศมากขึ้นในด้านที่ตนมีควมได้เปรียบจากการเป็นเจ้าของสูงสุด แต่มีควมได้เปรียบในทำเลที่ตั้งต่ำที่สุด ลำดับที่ 4 ระยะนี้อยู่ในฐานะเป็นนักลงทุนในต่างประเทศสุทธิ (net outward investment) นั่นคือ การลงทุนในต่างประเทศมีมากกว่าการลงทุนจากต่างประเทศในประเทศตน (GOI > GI) แสดงว่านักลงทุนในประเทศนั้นมีความได้เปรียบจากการเป็นเจ้าของมาก และมีแนวโน้มในการใช้ควมได้เปรียบนี้ในต่างประเทศมากกว่าในประเทศตนเอง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ

⁴¹John H.Dunning, "Explaining Outward Direct Investment of Developing Countries : In Support of the Eclectic Theory of International Production," in Multinationals from Developing Countries, ed.Krishna Kumar and Maxwell G.Mcleod (Lexington, Mass:D.C.Health and Co.,1981), pp. 1-22.

ค่าจ้างแรงงานในประเทศตนสูง (เนื่องจากระดับการพัฒนาเศรษฐกิจสูง) หรือเพื่อให้สามารถแข่งขันในตลาดโลกได้ เช่น หลีกเลี่ยงการกีดกันการค้า เป็นต้น Dunning กล่าวว่า ประเทศกำลังพัฒนาที่ไปลงทุนในต่างประเทศมักจะอยู่ในลำดับที่ 3 และสำหรับแนวโน้มของการลงทุนทางตรงในต่างประเทศของกลุ่มประเทศกำลังพัฒนานั้นจะขึ้นอยู่กับลักษณะเฉพาะของทรัพยากรหรือแรงงานในประเทศ ตลาด และสภาพแวดล้อมของประเทศนั้นที่จะก่อให้เกิดความได้เปรียบจากการเป็นเจ้าของในการลงทุนทางตรงในต่างประเทศ

2.2 งานวิจัยหรือวิทยานิพนธ์ที่มีผู้ทำการศึกษาไว้แล้ว

2.2.1 งานวิจัยที่เกี่ยวกับการลงทุนในสาธารณรัฐประชาชนจีน

Liu Dongyi⁴² ทำการศึกษาเรื่องการลงทุนทางตรงระหว่างประเทศในเขตเศรษฐกิจพิเศษของจีน: กรณีศึกษาเขตเศรษฐกิจพิเศษเซินเจิ้น ประเด็นที่พิจารณาคือ ปัจจัยซึ่งดึงดูดนักลงทุนต่างชาติไปลงทุนในจีน และวิเคราะห์ลักษณะ รูปแบบและการถ่ายโอนทางเทคโนโลยีของหน่วยผลิตต่างชาติที่ลงทุนในเขตเศรษฐกิจพิเศษเซินเจิ้น วิธีการศึกษาเป็นการศึกษาเชิงพรรณนาโดยใช้แบบสัมภาษณ์ โดยมีพื้นฐานทางทฤษฎีการลงทุนทางตรงระหว่างประเทศรองรับ การทำแบบสอบถามจะศึกษาอุตสาหกรรมหลัก 4 ประเภทคือ (1) อุตสาหกรรมสิ่งทอ (2) อิเล็กทรอนิกส์ (3) เครื่องจักรกล (4) เคมีภัณฑ์ เพราะเป็นอุตสาหกรรมหลักของเขตเซินเจิ้นและเป็นอุตสาหกรรมหลักที่มีความสำคัญต่อการส่งออกและการจ้างงาน การศึกษาเป็นการศึกษาของ 3 ประเทศคือ ฮองกง ญี่ปุ่นและสหรัฐอเมริกาและหน่วยผลิตที่มีความเป็นเจ้าของอย่างต่ำ 25% ขึ้นไป โดยเลือกบริษัท 543 บริษัทจากหน่วยผลิตต่างชาติรวม 1411 บริษัทแล้วสุ่มตัวอย่างมา 100 ตัวอย่างจาก 543 บริษัท

ผลการวิเคราะห์ที่สำคัญพอสรุปได้ดังนี้ ปัจจัยดึงดูดการลงทุนของต่างชาติในจีนที่สำคัญคือ ความได้เปรียบทางเทคโนโลยีของบริษัทแม่ นอกจากนี้ ประสิทธิภาพ ความชำนาญในการประกอบธุรกิจ ขนาดตลาดของจีนและต้นทุนการส่งออกที่ต่ำ ต้นทุนปัจจัยการผลิตมีความสำคัญต่อนักลงทุนฮองกงมากกว่า นักลงทุนญี่ปุ่นและสหรัฐฯ มูลเหตุจูงใจของอุตสาหกรรมสิ่งทอคือ โควต้าส่งออกของจีน การขาดแคลนแรงงานมีฝีมือและไร้ฝีมือในประเทศแม่เป็นปัจจัยสำคัญผลักดันให้เกิดการลงทุนข้ามชาติ ในทางตรงข้าม ขนาดและศักยภาพของตลาดจีนเป็นมูล

⁴²Liu Dongyi, "An Analysis of Foreign Direct Investment in China's Special Economic Zone: A case study of Shenzhen" (M.A.Thesis, Faculty of Economics, Thammasat University, May 1991).

เหตุจูงใจการลงทุนในอุตสาหกรรมอิเล็กทรอนิกส์ มูลเหตุจูงใจของอุตสาหกรรมเคมีภัณฑ์ คือ ความได้เปรียบในการเป็นเจ้าของ ประเทศฮ่องกงเป็นประเทศผู้ลงทุนรายใหญ่ที่สุด รองลงมา คือ ญี่ปุ่นและสหรัฐฯ

ด้านเทคโนโลยี ประเทศฮ่องกงและญี่ปุ่นส่วนใหญ่จะผลิตสินค้าทั่วไปและใช้เทคโนโลยีทั่วไป ขณะที่สหรัฐฯ จะผลิตสินค้าที่มีความสลับซับซ้อนและใช้เทคโนโลยีขั้นสูง การถ่ายโอนทักษะ ผู้แรงงานท้องถิ่นโดยบริษัทข้ามชาติสามารถผ่าน 2 ทาง คือ การอบรม (training) และ localization of management staff หน่วยผลิตต่างชาติที่มาลงทุนจะเน้นอบรมบุคลากรด้านการจัดการและเทคนิคมากกว่าหน่วยผลิตท้องถิ่น เทคโนโลยีที่ใช้แรงงานเข้มข้นเหมาะสมสำหรับเงื่อนไขท้องถิ่นเนื่องจากการขาดแคลนโครงสร้างพื้นฐานและพื้นฐานทางเทคโนโลยีของเขตเซินเจิ้น อุตสาหกรรมต่างชาติที่มาลงทุนบางอุตสาหกรรมใช้เทคโนโลยีที่สูงเกินความจำเป็นทำให้เกิดปัญหาเมื่อถอนทุนไป เพราะแรงงานท้องถิ่นไม่สามารถดูดซับเทคโนโลยีที่ซับซ้อนได้

ด้านการจัดการบริหาร บทบาทที่แท้จริงของการตัดสินใจเกี่ยวกับการซื้อเครื่องจักร ชิ้นส่วนและวัตถุดิบจากต่างประเทศ การออกแบบผลิตภัณฑ์และการกำหนดราคาส่งออก เป็นการตัดสินใจของผู้ร่วมทุนชาวต่างชาติ บริษัทต่างชาติมีการค้นคว้าและวิจัยเพื่อส่งเสริมการตลาด หน่วยผลิตที่มีการทดแทนการนำเข้าจะทำการวิจัยและพัฒนามากกว่าหน่วยผลิตที่ส่งเสริมการส่งออกเนื่องจาก อุตสาหกรรมทดแทนการนำเข้าจำเป็นต้องปรับปรุงผลิตภัณฑ์และกระบวนการผลิตไปสู่เงื่อนไขท้องถิ่น อุตสาหกรรมส่งเสริมการส่งออกจะไม่ทำ R&D เพราะเป็นอุตสาหกรรมที่ใช้แรงงานเข้มข้นโดยธรรมชาติ

ด้านความเข้มข้นของปัจจัย สัดส่วนแรงงานต่อทุนในอุตสาหกรรมที่ลงทุนโดยต่างชาติจะสูงกว่าอุตสาหกรรมท้องถิ่น อุตสาหกรรมที่ใช้เทคโนโลยีสูงจะมีสัดส่วนทุนต่อแรงงานมากกว่าในอุตสาหกรรมส่งเสริมการส่งออก

Lu Deshun⁴³ ทำการศึกษาเรื่อง นโยบายการเปิดประเทศและการค้าต่างประเทศของจีน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลกระทบของนโยบายเปิดประเทศต่อการเติบโตทางการค้า โดยเฉพาะอย่างยิ่งจะวิเคราะห์การลงทุนต่างประเทศโดยพิจารณาการส่งออกของจีนนอกจากนี้ จะวิเคราะห์การส่งออกโดยใช้ constant market share model (CMS) และจะประมาณการเปลี่ยน

⁴³Lu Deshun, "China's open-door policy and its impact on foreign trade" (M.A.Thesis, Faculty of Economics, Thammasat University, May 1993).

แปลงในความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบอุตสาหกรรมที่ใช้แรงงานของจีนโดยใช้ revealed comparative advantage index (RCA)

ผลการศึกษาพบว่า นโยบายการเปิดประเทศของจีนกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงในการค้าต่างประเทศของจีน ส่วนแบ่งของสินค้าอุตสาหกรรมที่เพิ่มขึ้นทำให้โครงสร้างการส่งออกดีขึ้น การลงทุนต่างประเทศจะทำให้เกิดการแข่งชันการส่งออกซึ่งจะทำให้มีการปรับปรุงสินค้าอุตสาหกรรมที่ใช้แรงงานเข้มข้นของจีนมีความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบมากกว่าที่อื่น การวิเคราะห์โดยใช้ CMS แสดงว่าการขยายตัวนี้เนื่องจากการแข่งชันในการส่งออกเทียบกับการส่งออกในอุตสาหกรรมที่ใช้แรงงานเข้มข้น (LIM) ที่อื่นในโลก

ปัญหาในการศึกษานี้คือ FDI เป็นส่วนที่ใหญ่ที่สุดเป็นอันดับ 2 ของ foreign capita utilization โครงสร้างของ FDI มีตั้งแต่ 1986 ส่วนที่ 2 เป็นการคำนวณ 79 % ของ FDI รวมใน 1988 ซึ่งข้อมูลหาไม่ได้และแยก secondary sector ออกเป็นอุตสาหกรรมที่ใช้ทุนเข้มข้นและอุตสาหกรรมที่ใช้แรงงานเข้มข้นเพื่ออธิบาย FDI ในอุตสาหกรรมที่ใช้แรงงานเข้มข้นนอกจากนี้ นโยบายเปิดประเทศของจีนเน้นการค้าต่างประเทศโดยเฉพาะผลกระทบของ FDI ต่อการเติบโตในการส่งออกของจีน ข้อมูลการส่งออกระดับจังหวัดหาไม่ได้ จึงใช้ gross industrial output แทนการส่งออกและระยะเวลาศึกษาจะรวม 6 ปี ซึ่งข้อมูลระดับจังหวัดก่อน 1985 ไม่พบดังนั้น สมการถดถอยจะขาด degree of freedom

Emily O.Felt & Wisarn Pupphavesa⁴⁴ ทำการศึกษาเรื่อง การเฟื่องฟูของจีนและนัยสำคัญต่อไทยในอนาคต การศึกษาเป็นการวิเคราะห์เชิงเศรษฐศาสตร์โดยใช้แบบจำลองศึกษาการเติบโตทางการค้าและการลงทุนของจีน การเติบโตของสินค้าอุตสาหกรรม ผลการวิเคราะห์แยกได้ 2 ประเด็นดังนี้

1. การศึกษาความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบทางการค้าว่ามีการแข่งชันหรือความร่วมมือโดยใช้ แบบจำลอง RCA ศึกษาการแข่งชันของสินค้าเฉพาะอย่างของประเทศ อัตราส่วนความชำนาญเฉพาะอย่างในการส่งออก (RCAX) แสดงสัดส่วนส่วนแบ่งของสินค้าในการส่งออกสินค้ารวมของประเทศหารด้วยส่วนแบ่งของสินค้าในการส่งออกสินค้าโลกแสดงโดย

$$RCAX = (X_{ij} / X_i) / (X_{wj} / X_w)$$

⁴⁴Emily O.Felt and Wisan Pupphavesa, "The Rise of China and Its Implications for Thailand in the Future: An Economic Analysis," *TDRI Quarterly Review* (June 1995) : 3-12.

โดย	X_{ij}	= การส่งออกสินค้า j ของประเทศ i
	X_i	= การส่งออกรวมของสินค้าทุกชนิดของประเทศ i
	X_{wj}	= การส่งออกสินค้า j ของโลก
	X_w	= การส่งออกรวมสินค้าทุกชนิดของโลก

ผลการศึกษาพบว่า การเปลี่ยนแปลงการส่งออกและการนำเข้าเป็นผลจากการเปลี่ยนแปลงความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบกับการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว แนวโน้มในสัดส่วนความชำนาญเฉพาะอย่างในการส่งออกที่มีความได้เปรียบของจีนไม่เหมือนกับประเทศกำลังพัฒนาอื่นในเอเชียตะวันออกและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จีนและไทยมีความได้เปรียบในอุตสาหกรรมที่ใช้แรงงานเข้มข้นและในผลิตภัณฑ์ที่ใช้ทรัพยากรธรรมชาติ แนวโน้ม RCA ระบุว่าไทยและจีนมีความสัมพันธ์ของการพัฒนาทางการค้าแบบ “flying geese pattern”

2. การศึกษาการค้าโดยใช้ Intra-Industry Trade Index ซึ่งแสดงความสัมพันธ์ของการส่งออกของประเทศ i ในสินค้า j ไปยังตลาดเฉพาะที่ประเทศ i นำเข้าสินค้าชนิดเดียวกันจากตลาดเฉพาะแสดงโดย

$$IIT = \{1 - [|X_{ij} - M_{ij}| / (X_{ij} + M_{ij})]\} \times 100$$

โดย	IIT index	= Intra-Industry trade Index
	X_{ij}	= การส่งออกสินค้า j ของประเทศ i ไปยังตลาดเฉพาะ
	M_{ij}	= การนำเข้าสินค้า j ของประเทศ i จากตลาดเฉพาะ
	$ X_{ij} - M_{ij} $	= มูลค่าสัมบูรณ์ของความแตกต่างระหว่างการส่งออกและการนำเข้าของสินค้าเฉพาะไปยังหรือจากตลาดเฉพาะ

การศึกษพบว่าไทยและจีนประสบความสำเร็จในการขยายส่งออก การลงทุนทางตรงระหว่างประเทศ การเติบโตของ GDP อุปสรรคการเติบโตที่สูงเกิดจากปัญหาและประเด็นภายในมากกว่าการแข่งขันจากภายนอก การขยายการค้าและการลงทุนในจีนไม่ได้ทำให้ไทยเสียโอกาสอนาคตการค้าและการลงทุน ไม่เพียงแต่ inter-industry trade ที่ได้รับการส่งเสริมแต่ intra-industry trade แนวนอนและแนวตั้งก็ได้รับการส่งเสริมเช่นกัน การเติบโตทางเศรษฐกิจที่สูงของจีนเป็นโอกาสในการส่งออกและการลงทุนของไทยไปยังตลาดที่ใหญ่ของจีน

2.2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวกับปัจจัยที่กำหนดการลงทุนโดยตรงในต่างประเทศ

ศุภมาส พัทธมพันธ์⁴⁵ ได้ทำการศึกษาถึงปัจจัยที่ทำให้นักลงทุนไทยไปลงทุนในประเทศลาวและสาเหตุที่เลือกประเทศลาวเป็นแหล่งลงทุน การวิเคราะห์เป็นแบบพรรณนาโดยใช้ข้อมูลทุติยภูมิและปฐมภูมิจากการสัมภาษณ์ ผลการวิเคราะห์ที่สำคัญพอสรุปได้ดังนี้

มูลเหตุจูงใจที่อธิบายโดยทฤษฎีการลงทุนทางตรงระหว่างประเทศส่วนใหญ่อธิบายกรณีของประเทศพัฒนาแล้ว ซึ่งได้แก่การลงทุนในต่างประเทศที่เกิดจาก 1) ความไม่สมบูรณ์ของตลาดหลักทรัพย์ในประเทศรับทุน 2) ความได้เปรียบที่เหนือกว่าในด้านต่างๆ ของประเทศที่ไปลงทุน 3) ลักษณะของตลาดที่เป็นผู้ผลิตน้อยรายที่ต้องการความเติบโตของธุรกิจ และ 4) แรงจูงใจจากภาษีขาเข้าและอัตราแลกเปลี่ยนของประเทศรับทุน ในขณะที่มูลเหตุจูงใจในกรณีการลงทุนจากประเทศกำลังพัฒนาที่อธิบายโดยผลการศึกษาดังนั้น ส่วนใหญ่เกิดจาก 1) ต้องการปกป้องตลาดส่งออกและรักษาส่วนแบ่งตลาดในประเทศคู่ค้า 2) ต้องการหาแหล่งผลิตที่มีต้นทุนการผลิตต่ำกว่าและ 3) เพื่อลดหรือกระจายความเสี่ยง การศึกษาถึงมูลเหตุจูงใจและลักษณะการลงทุนของไทยในลาว ศึกษา 3 ธุรกิจ คือ ธนาคารพาณิชย์ อุตสาหกรรมเสื้อผ้าสำเร็จรูปและธุรกิจการโรงแรม (ซึ่งธุรกิจเหล่านี้มีโครงการลงทุนจากไทยมากที่สุด) โดยสรุป มูลเหตุจูงใจของการเปิดสาขาธนาคารพาณิชย์ไทยในลาวเพื่อรักษาส่วนแบ่งตลาดและต้องการขยายตลาดใหม่ นอกจากนี้ยังต้องการเป็นธนาคารพาณิชย์ที่มีเครือข่ายมากที่สุดในเอเชีย แต่การขยายสาขาของธนาคารพาณิชย์มีการปรับตัวน้อยมากทั้งในด้านภาษาและกฎหมายควบคุมธนาคารพาณิชย์ในลาวที่คล้ายกับไทยมากและข้อกำหนดในการควบคุมธนาคารพาณิชย์มีความยืดหยุ่นมาก การแข่งขันระหว่างธนาคารในลาวยังน้อยเนื่องจากยังมีความต้องการใช้บริการธนาคารไม่มากนัก ธนาคารไทยมีความได้เปรียบที่มีชื่อเสียงและมีตลาดลูกค้าใช้บริการมากกว่า อีกทั้งยังมีเครือข่ายในหลายประเทศ ทำให้ได้เปรียบในการโอนเงินต่างประเทศ มูลเหตุจูงใจที่นักลงทุนต่างชาติมาลงทุนในอุตสาหกรรมเสื้อผ้าสำเร็จรูปในลาวคือ 1) ต้องการหลีกเลี่ยงการจำกัดโควตาการนำเข้าในประเทศตน 2) ต้องการค่าจ้างแรงงานที่ต่ำกว่า สำหรับมูลเหตุจูงใจของไทยคือ ต้องการหลีกเลี่ยงการจำกัดโควตาการนำเข้าในไทย ส่วนการย้ายฐานการผลิตเพื่อต้องการค่าจ้างแรงงานลาวที่ต่ำกว่าไทยนั้นไม่ใช่มูลเหตุจูงใจ เนื่องจาก ประสิทธิภาพและฝีมือแรงงานไทยยังสูงกว่าแรงงานลาว ส่วนรูปแบบการลงทุนเป็นการลงทุนจากไทยฝ่ายเดียว สำหรับมูลเหตุจูงใจของการเปิดกิจการโรงแรมของไทยในเวียงจันทน์มีสาเหตุจากการเปิดประเทศของลาว ทำให้ต้องการห้องพักรองรับนักท่องเที่ยวและนักท่องเที่ยว และเวียงจันทน์เป็นเมืองหลวงและศูนย์กลางคมนาคม อย่างไรก็ตาม ปริมาณความต้องการห้องพักยังมีไม่มากในปัจจุบันเพราะ นโยบายรัฐบาลลาวต่อ

⁴⁵ศุภมาส พัทธมพันธ์, “การลงทุนทางตรงของไทยในลาว” (วิทยานิพนธ์ปริญญาเศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2537).

การท่องเที่ยวยังคงมีระเบียบพิธีการเข้าเมืองที่ยุ่งยากและลาวขาดแคลนการคมนาคมขนส่งและสาธารณูปโภคพื้นฐาน นอกจากนี้มูลเหตุจูงใจด้านมูลค่าการลงทุนที่ต่ำกว่าการลงทุนทำธุรกิจโรงแรมในไทย รวมทั้งเงินเดือนพนักงานที่ต่ำกว่าเป็นความได้เปรียบของผู้ประกอบการไทย รูปแบบการลงทุนเป็นการร่วมทุนกับเอกชนลาวที่เป็นเจ้าของโรงแรมเดิม

เสาวรินทร์ สายรังษี⁴⁶ ทำการศึกษา การลงทุนทางตรงในต่างประเทศของบริษัทไทย : กรณีศึกษา ในอดีตประเทศไทยมักให้ความสำคัญต่อการไหลเข้าของการลงทุนทางตรงจากต่างประเทศเช่นเดียวกับประเทศกำลังพัฒนาอื่นๆ ประเด็นที่น่าสนใจคือ มูลเหตุใดที่เป็นแรงจูงใจให้นักลงทุนไทยตัดสินใจไปลงทุนทางตรงในต่างประเทศ ทั้งๆ ที่ตลอดเวลาที่ผ่านมานี้ ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งที่นักลงทุนจากประเทศต่างๆ ให้ความสนใจเข้ามาทำการลงทุนกันมากและรูปแบบการเป็นเจ้าของกิจการจากการลงทุนทางตรงในต่างประเทศของนักลงทุนไทย การวิเคราะห์เป็นเชิงพรรณนาทั้งหมดและการสัมภาษณ์บริษัทตัวอย่าง 4 รายเป็นหลัก

ผลการวิเคราะห์ที่สำคัญพอสรุปได้ดังนี้ มูลเหตุที่ทำให้บริษัทตัวอย่างทำการลงทุนในต่างประเทศนั้นสอดคล้องกับแนวคิดของทฤษฎีการสังเคราะห์ปัจจัยต่างๆ ที่กำหนดการลงทุนทางตรงในต่างประเทศ (eclectic theory) ซึ่งสรุปได้ 4 ประการคือ 1) เพื่อใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติหรือวัตถุดิบการผลิตของประเทศผู้รับทุนที่มีอยู่อุดมสมบูรณ์กว่า ซึ่งพบในกรณีการลงทุนของบริษัทผลิตเฟอร์นิเจอร์ไม้ประดู่ไทยในประเทศลาวและบริษัทผลิตภัณฑอาหารกระป๋องไทยในประเทศเวียดนาม 2) มูลเหตุการลงทุนที่พบในกรณีบริษัทตัวอย่าง 2 รายข้างต้น อีกประการได้แก่ เพื่อใช้ประโยชน์จากปัจจัยแรงงานของประเทศผู้รับทุนที่มีราคาถูกกว่า อย่างไรก็ตาม ปัญหาที่เกิดขึ้นในกรณีของบริษัทตัวอย่างรายแรกคือ ปัญหาด้านประสิทธิภาพการผลิตและการทำงาน (productivity) ส่วนในกรณีของบริษัทที่สองนั้นบริษัทต่างประสบปัญหาด้านการมีต้นทุนเพิ่มขึ้นจากการใช้แรงงานเวียดนาม ทั้งต้นทุนในด้านเวลาและค่าใช้จ่ายในการฝึกสอนงานแก่แรงงาน 3) เพื่อใช้ประโยชน์จากการมีภาษีที่ให้การปกป้องคุ้มครองแก่ผู้ผลิตภายในประเทศของผู้รับทุนเป็นมูลเหตุสำคัญกรณีการลงทุนของบริษัทเครื่องปรับอากาศรถยนต์ในประเทศอินโดนีเซีย นอกจากนี้ มูลเหตุข้างต้นสามารถอธิบายกรณีอุตสาหกรรมการผลิตรถจักรยานยนต์ของบริษัทผลิตสินค้าเกษตรอุตสาหกรรมรายใหญ่ในประเทศจีนได้อีกด้วย เนื่องจาก การกีดกันทางการค้าในรูปแบบการตั้งกำแพงภาษีเข้าสำหรับสินค้าประเภทรถจักรยานยนต์ของประเทศจีนนั้นยังมีอยู่ในระดับที่ค่อนข้างสูงจึงน่าจะมีส่วน

⁴⁶เสาวรินทร์ สายรังษี, “การลงทุนทางตรงในต่างประเทศของบริษัทไทย: กรณีศึกษา” (วิทยานิพนธ์ ปริญญาเศรษฐศาสตร์ มหามบัณฑิต คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2537).

เป็นมูลเหตุจูงใจให้บริษัทไทยตัดสินใจไปลงทุนในอุตสาหกรรมดังกล่าว 4) เพื่อใช้ประโยชน์จากการมีความได้เปรียบเฉพาะในด้านเทคโนโลยีและความชำนาญด้านการผลิตที่เหนือกว่าของบริษัทตัวอย่างซึ่งพบในกรณีการลงทุนในธุรกิจการผลิตสินค้า ประเภทเกษตรอุตสาหกรรมครบวงจรอันได้แก่ การผลิตอาหารสัตว์ไปจนถึงการแปรรูปผลิตเนื้อไก่เพื่อการบริโภคของบริษัทสินค้าเกษตรอุตสาหกรรมรายใหญ่ในประเทศจีน ส่วนรูปแบบการลงทุนหรือการเป็นเจ้าของกิจการมีลักษณะคล้ายคลึงกันคือ เป็นการลงทุนร่วมหรือเป็นเจ้าของกิจการร่วมกันกับผู้อื่นซึ่งได้แก่นักลงทุนท้องถิ่นเป็นประเทศผู้รับทุน

จินตนา สุขชนชาติ⁴⁷ ทำการศึกษาเรื่อง การลงทุนโดยตรงของไทยในต่างประเทศและผลกระทบต่อเศรษฐกิจไทย โดยศึกษาประเด็นหลัก 2 ประเด็นคือ มูลเหตุที่ทำให้ผู้ประกอบการไทยไปลงทุนในต่างประเทศและแนวโน้มของผลกระทบที่มีต่อการลงทุนโดยตรงในต่างประเทศของผู้ประกอบการไทย การวิเคราะห์มูลเหตุจูงใจใช้ข้อมูลจากการออกแบบสอบถามผู้ประกอบการไทยที่ลงทุนในต่างประเทศและผู้ประกอบการไทยที่ลงทุนเฉพาะในประเทศไทยเท่านั้น โดยแบ่ง ประเทศผู้รับการลงทุน 2 กลุ่มคือ กลุ่มประเทศพัฒนาแล้วและกลุ่มประเทศกำลังพัฒนา ส่วนการวิเคราะห์ผลกระทบจากการลงทุนโดยตรงในต่างประเทศของไทยใช้วิธีการศึกษาแนวโน้มความสามารถในการแข่งขันทางการค้าของสินค้าออกไทยในตลาดโลก

ผลการศึกษาปรากฏว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจออกไปลงทุนของผู้ประกอบการไทยที่ลงทุนในประเทศพัฒนาแล้วได้แก่ การเข้าถึงตลาดของประเทศผู้รับการลงทุนและต้องการผลตอบแทนที่สูงขึ้น รวมทั้งปัจจัยด้านบรรยากาศการลงทุนของประเทศเจ้าบ้านและความต้องการดูดซับความรู้และเทคโนโลยีของประเทศผู้รับการลงทุน ส่วนผู้ประกอบการไทยที่ลงทุนในประเทศกำลังพัฒนา นอกจากให้ความสำคัญกับการเข้าถึงตลาดของประเทศเจ้าบ้านแล้วยังเข้าไปลงทุนเพื่อใช้ประโยชน์จากวัตถุดิบและแรงงานราคาถูกกว่าในประเทศไทย รวมทั้งเพื่อใช้สิทธิพิเศษและสิ่งจูงใจจากประเทศผู้รับการลงทุนด้วย ในกรณีธุรกิจที่ลงทุนเฉพาะในประเทศไทยนั้น พบว่า มูลเหตุที่สำคัญที่ทำให้ผู้ประกอบการไทยลงทุนเฉพาะในประเทศไทยได้แก่ เศรษฐกิจของไทยกำลังขยายตัว ผู้ประกอบการขาดประสบการณ์และความรู้เกี่ยวกับการลงทุนในต่างประเทศ ตลาดในประเทศไทยสำหรับสินค้าที่ผลิตกำลังขยายตัวและข้อจำกัดด้านเงินทุนและบุคลากร ซึ่งปัจจัยเหล่านี้ทำให้ผู้ประกอบการที่อยู่ในธุรกิจ ประเภทเดียวกันตัดสินใจลงทุนแตกต่างกัน

⁴⁷ จินตนา สุขชนชาติ, “ การลงทุนโดยตรงของไทยในต่างประเทศ และ ผลกระทบต่อเศรษฐกิจไทย” (วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (เศรษฐศาสตร์) มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2537).

การวิเคราะห์ผลกระทบของการลงทุนโดยตรงในต่างประเทศของธุรกิจไทยในธุรกิจที่ผลิตเพื่อส่งออก ขึ้นอยู่กับแนวโน้มความได้เปรียบในเชิงแข่งขันของธุรกิจนั้นในกรณีศึกษาการลงทุนในอุตสาหกรรมสิ่งทอและอาหารกระป๋องในต่างประเทศไม่เป็นการแทนที่การส่งออกจากประเทศไทยจึงทำให้ดุลการชำระเงินเป็นบวกและมีผลต่อผลิตภัณฑ์ภายในประเทศเบื้องต้นและรายได้ประชาชาติในทางลบเนื่องจากการลงทุนที่แทนที่การส่งออก สำหรับการศึกษกรณีการลงทุน พัฒนาอสังหาริมทรัพย์ในประเทศจีนพบว่า เป็นการลงทุนเพื่อสร้างตลาดใหม่ในจีน ดังนั้นจึงอาจมีผลกระทบทางลบต่อดุลการชำระเงินแต่ไม่มีผลกระทบต่อผลิตภัณฑ์ภายในประเทศเบื้องต้นและรายได้ประชาชาติของไทยในระยะสั้นแต่อาจมีผลกระทบทางลบในระยะยาว

Friedrich Schneider & Bruno S. Frey⁴⁸ ทำการศึกษาเกี่ยวกับตัวกำหนดการลงทุนทางตรงระหว่างประเทศทางเศรษฐศาสตร์และการเมืองโดยใช้แบบจำลอง 4 แบบจำลองอธิบายการไหลของการลงทุนของต่างประเทศในประเทศกำลังพัฒนา 80 ประเทศว่าถูกกำหนดโดยปัจจัยทางเศรษฐศาสตร์และการเมือง ตัวกำหนดทางเศรษฐศาสตร์ ประกอบด้วย real GNP per capita, growth of real GNP, rate of inflation, balance of payments deficit, wage cost, skilled work force, institute invest credit rating ตัวกำหนดทางการเมืองประกอบด้วย political instability, government ideology, bilateral aid received from communist countries and western countries ตัวกำหนดที่สำคัญที่สุดทางเศรษฐศาสตร์คือ ระดับการพัฒนาของประเทศ (วัดโดย real per capita GNP) และดุลบัญชีเดินสะพัด ตัวแปรที่มีอิทธิพลทางเศรษฐศาสตร์รองลงมาคือ ระดับความชำนาญของแรงงาน เงินเฟ้อ ต้นทุนค่าจ้าง การศึกษาใช้แบบจำลอง 4 แบบคือ 'Political' model, 'Economic' model, 'Amalgamated' model และ 'Politico-economic' model สรุปผลการวิเคราะห์ดังนี้ ค่า real per capita GNP ที่สูงขึ้นและการขาดดุลบัญชีเดินสะพัดที่ลดลง เป็นตัวดึงดูดการลงทุนทางตรงจากต่างประเทศมากขึ้น ตัวกำหนดทางการเมืองที่มีผลกระทบในการกระตุ้นการลงทุนทางตรงระหว่างประเทศคือ การช่วยเหลือแบบทวิภาคีจากประเทศตะวันตกและการช่วยเหลือแบบพหุภาคี ขณะที่การช่วยเหลือจากประเทศคอมมิวนิสต์จะมีผลทางลบเสถียรภาพทางการเมือง มีนัยสำคัญในการลดการไหลของการลงทุนทางตรงระหว่างประเทศ

⁴⁸Friedrich Schneider and Bruno S. Frey, "Economic and Political Determinants of Foreign Direct Investment", *World Development* 13, No2 (1985): 161-175.

Ruangwud Jarurungsipong⁴⁹ ทำการศึกษาเรื่อง ปัจจัยทางมหเศรษฐศาสตร์ของ FDI ในไทย โดยใช้ small macro model เพื่อประมาณสาเหตุและผลของ FDI การศึกษาพบว่า FDI ถูกกำหนดโดยการเติบโตของเศรษฐกิจและอัตราเงินเฟ้อ (ในรูปเปรียบเทียบกับประเทศกำลังพัฒนา) ความไม่มีเสถียรภาพทางการเมืองไม่ส่งเสริม FDI FDI ในปัจจุบันได้รับอิทธิพลจากการลดค่าที่แท้จริงของ effective exchange rate ใน 2 ปีก่อนนี้ และการเติบโตทางเศรษฐกิจของนักลงทุนต่างชาติในปีที่แล้วพบว่า FDI กระตุ้นการลงทุนเอกชนและการนำเข้าและมีบทบาทในการขยายตลาดส่งออก ประสิทธิภาพของ FDI สามารถกระทบการเติบโตของเศรษฐกิจ FDI ไม่มีความสัมพันธ์กับอัตราเงินเฟ้อและผลของ external shock simulation exercises แสดงว่าการเพิ่มขึ้นใน nominal effective exchange rate และการเติบโตของรายได้ของนักลงทุนต่างชาติ จะทำให้การไหลเข้าของ FDI สูงขึ้นและทำให้เกิดการเพิ่มขึ้นของการนำเข้า การส่งออกและการลงทุนเอกชน สุดท้ายการไหลเข้า FDI การลงทุนเอกชนและการส่งออกสามารถเพิ่มการเติบโตของเศรษฐกิจซึ่งสามารถกระทบอัตราเงินเฟ้อ ทางตรงกันข้าม การเพิ่มขึ้นอย่างถาวรในราคานำเข้า การเติบโตผลผลิตของ non-oil country หรือการลดลงอย่างถาวรของอัตราเงินเฟ้อของประเทศกำลังพัฒนาอาเซียนจะทำให้การไหลเข้าของ FDI ลดลง ยิ่งกว่านั้น การเคลื่อนออกของ FDI จากเศรษฐกิจไทยเป็นสาเหตุการลดลงของการลงทุนภาคเอกชน การนำเข้า การส่งออก การเติบโตเศรษฐกิจและเงินเฟ้อ และยังพบว่าดุลบัญชีเดินสะพัดระยะสั้นจะขาดดุลลดลงแต่ในระยะยาวจะขาดดุลเพิ่มขึ้นเพราะส่งออกได้น้อยลงเนื่องจากการลดลงของ FDI

นอกจากนี้ Ruangwud ยังศึกษาแบบจำลองการลงทุนทางตรงระหว่างประเทศโดยเชื่อว่าการไหลเข้าของ FDI อธิบายโดยปัจจัยภายในและภายนอก ปัจจัยภายในคืออัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจ (economic growth rate, YG) เงินเฟ้อภายใน (domestic inflation rate, INF) และความไม่มีเสถียรภาพทางการเมือง (political instability, DPOL) แยกจากปัจจัยภายใน ปัจจัยภายนอกที่คาดว่าจะมีอิทธิพลต่อการไหลเข้าของ FDI ในไทยคือ อัตราการเติบโตของรายได้ที่แท้จริงของนักลงทุนต่างชาติ (real income growth rate of foreign investors (YFG)) อัตราแลกเปลี่ยนที่แท้จริง (real exchange rate, REX) อัตราการเติบโตของประเทศกำลังพัฒนาที่ไม่ค้ำน้ำมัน (growth rate of non-oil developing countries, YGD) และอัตราเงินเฟ้อของประเทศกำลังพัฒนาในอาเซียน (INFA) สัดส่วนของ FDI ต่อ GDP ในช่วงเวลาก่อนหน้า $FDI/Y(-1)$ จะนำมาคำนวณด้วย การลงทุนทางตรงนี้เป็นระยะยาวที่มีการไหลของทุนจำนวนมากเพื่อขยายการผลิต สมการแสดงดังนี้

⁴⁹Ruangwud Jarurungsipong, "Macroeconomics Aspects of foreign direct investment in Thailand" (M.A. thesis, Faculty of Economics, Thammasat University, May 1996).

$$FDI/Y = FDI/Y (YG/YGD, INF/INFA, YFG, REX(-1), DPOL, (FDI/Y)(-1)$$

จากการศึกษาพบว่า บทบาททางการเมืองที่ไม่มีเสถียรภาพของไทยกระทบ FDI dummy variable และกระทบความมั่นใจของนักลงทุนต่างชาติทำให้ลดการไหลเข้าของการลงทุนทางตรงต่างประเทศ (FDI)

Jenn-Hwa Tu and Chi Schive⁵⁰ ได้ทำการศึกษาถึงปัจจัยที่กำหนดการไหลของการลงทุนในเศรษฐกิจประเทศกำลังพัฒนา ข้อมูลจากการสำรวจทัศนคติและพฤติกรรมการลงทุนของผู้จัดการบริษัทตัวอย่างคือ ญี่ปุ่น สหรัฐอเมริกาและในไต้หวันมาวิเคราะห์ตัวกำหนดการตัดสินใจไปลงทุนในไต้หวัน โดยใช้ regression-analysis approach ทั้ง ex ante approach (ก่อน 1979) และ ex post approach (หลัง 1986)

ผลการศึกษาพบว่า ในด้านทัศนคติของผู้จัดการบริษัทที่มาลงทุนในไต้หวัน มลเหตุจูงใจในการลงทุนที่สำคัญที่สุดคือ เสถียรภาพทางการเมืองและสังคม ส่วนการเติบโตของตลาดและศักยภาพทางเทคโนโลยี มีความสำคัญรองลงมา ส่วนแรงจูงใจจากภายในนั้น นักลงทุนไม่ค่อยให้ความสำคัญนักยกเว้นโครงการที่ใช้ทุนเข้มข้นขนาดใหญ่ ขณะที่ปัจจัยด้านทัศนคติของรัฐบาลเป็นสิ่งที่นักลงทุนให้ความสนใจมากกว่า ส่วนมลเหตุจูงใจจากสาธารณูปโภคที่ดีและต้นทุนแรงงานจะไม่ค่อยได้รับความสนใจจากนักกลลงทุนนัก

เมื่อวิเคราะห์โดยใช้สมการถดถอยพบว่า สมการถดถอยจะเกิดปัญหา heteroseasticity problem การถ่วงน้ำหนักของ least squares regression method จะใช้ capital stock เป็นตัวถ่วงสิ่งที่พบจากสมการถดถอยที่ขัดแย้งกับทัศนคติของผู้จัดการบริษัทคือ เสถียรภาพทางการเมืองและสังคมไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่จะดึงดูดการลงทุนในไต้หวัน ขณะที่ต้นทุนแรงงาน สาธารณูปโภค ความสำเร็จของโครงการที่มาจากการลงทุนจากต่างประเทศ การวิจัยและพัฒนาบุคคลที่มีประสิทธิภาพและสิ่งจูงใจด้านภาษี มีนัยสำคัญทางสถิติ ในการดึงดูดการลงทุนของชาวต่างชาติมาลงทุนในไต้หวัน

⁵⁰Jenn-Hwa Tu and Chi Schive, "Determinants of Foreign Direct Investment in Taiwan Province of China : A New Approach and Findings". *Transnational Corporation* 4, No. 2 (August 1995): pp93-103.

Supanee Kanchanapant⁵¹ ทำการศึกษาปัจจัยที่กำหนดการลงทุนในต่างประเทศพบว่า ปัจจัยที่ดึงดูดให้นักลงทุนจากประเทศที่พัฒนาแล้วมาลงทุนในต่างประเทศ ได้แก่ การเติบโตของธุรกิจ การขาดแคลนทรัพยากรและการมีต้นทุนที่สูงขึ้น การขาดแคลนวัตถุดิบ แรงงานและที่ดิน ที่เกิดในประเทศผู้ลงทุนเอง ส่วนนักลงทุนจากประเทศที่กำลังพัฒนานั้น มีปัจจัยด้านความต้องการกระจายความเสี่ยงที่เกิดจากความไม่แน่นอนในเสถียรภาพทางการเมืองของประเทศผู้ลงทุน ส่วนการเลือกแหล่งที่ตั้งในประเทศเจ้าบ้านนั้น นักลงทุนจากประเทศที่พัฒนาแล้วและประเทศที่กำลังพัฒนาได้พิจารณาปัจจัยการผลิต สาธารณูปโภคที่เพียงพอ สิ่งจูงใจการลงทุนและ การเชิญชวนจากนักลงทุนไทยก็เป็นปัจจัยที่สำคัญด้วย

Zhaoyong Zhang⁵² ทำการศึกษาปัจจัยที่กำหนดการลงทุนโดยตรงในประเทศจีนโดยพิจารณาจากแหล่งที่มาของการลงทุนจากต่างประเทศที่ไหลเข้าสู่ประเทศจีน ข้อมูลที่ใช้คือ ปี 1980-1991 การศึกษาจะใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์และใช้สมการถดถอยหลายตัวแปรในแบบจำลอง และใช้วิธีกำลังสองน้อยที่สุดทดสอบแบบจำลอง โดยเลือกประเทศผู้ลงทุนและคู่ค้าหลักของจีนคือ ฮองกง ญี่ปุ่น สหรัฐฯ และสิงคโปร์ แบบจำลองที่เกี่ยวกับปัจจัยที่กำหนดการลงทุนจากต่างประเทศคือ

$$FDI_t = \alpha_0 + \alpha_1 GNP_{t-1} + \alpha_2 \Delta GNP_t + \alpha_3 RW_t + \alpha_4 \Delta RW_t + \alpha_5 DUMMY + \alpha_6 TREND + \epsilon_t$$

โดยที่	FDI_t	คือ การลงทุนโดยตรงจากประเทศ I
	GNP_{t-1}	คือ ผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติในปีที่ t-1
	ΔGNP_t	คือ การเปลี่ยนแปลงของผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติในปีที่ t
	RW_t	คือ ค่าจ้างที่แท้จริงในปีที่ t
	ΔRW_t	คือ การเปลี่ยนแปลงของค่าจ้างที่แท้จริงในปีที่ t
	DUMMY	คือ ตัวแปรที่ใช้แทนเสถียรภาพทางการเมือง โดยในปีที่มีเหตุการณ์ไม่สงบ ให้แทนด้วย 1 ส่วนปีอื่น ๆ ให้แทนด้วย 0
	TREND	คือ แนวโน้ม
	α	คือ ค่าพารามิเตอร์
	ϵ	คือ error term

⁵¹Supanee Kanchanapant, "Foreign Direct Investment from less Developed Countries in Thailand" (M.A. Thesis, Faculty of Economics, Thammasat University, June 1985).

⁵²Zhaoyong Zhang, "International Trade and Foreign Direct Investment: Further Evidence from China", *Asian Economic Journal* 9, No.2 (1995) : 153-167.

ผลการศึกษาพบว่า สัมประสิทธิ์ของ GNP และ Δ GNP (ซึ่งแทนขนาดของประเทศ ประชากร GDP และความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศ) มีค่าบวกแสดงว่าขนาดของ ตลาดและความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของจีนมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกับการลงทุนทาง ตรงจากต่างประเทศ ส่วนสัมประสิทธิ์ของ RW และ Δ RW (ซึ่งใช้แทนค่าจ้างแรงงานราคาถูก ในจีน) มีค่าเป็นลบ แสดงว่า ยิ่งค่าจ้างในประเทศต่ำ ยิ่งดึงดูดการลงทุนมากขึ้น ส่วนเสถียรภาพ ทางการเมืองและเศรษฐกิจ เมื่อเกิดเหตุการณ์จตุรัสเทียนอันเหมินพบว่า มีนัยสำคัญพอสมควร ต่อการลงทุนทางตรงจากต่างประเทศ

Gary Hufbauer, Darius Lakdawalla and Anup Malani⁵³ ทำการศึกษาปัจจัยที่กำหนดการ ลงทุนทางตรงจากประเทศตัวอย่างคือ ญี่ปุ่น สหรัฐฯ และเยอรมัน โดยใช้ข้อมูลปี 1980, 1985, 1990 วิธีการศึกษาใช้แบบจำลองทางเศรษฐมิติเพื่อทดสอบปัจจัยที่ทำให้ประเทศดังกล่าวมาลง ทุนในต่างประเทศ โดยใช้วิธีกำลังสองน้อยที่สุดในการทดสอบแบบจำลอง และแบบจำลองที่ เกี่ยวกับปัจจัยที่กำหนดการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศแบ่งเป็น 2 แบบจำลองคือ

$$1.\ln \text{STOCK}_t = a'_0 + a'_1 \text{ROR}_{t-1} + a'_2 \text{OPEN}_{t-1} + a'_3 \ln \text{POP}_{t-1} + a'_4 \ln \text{PCGDP}_{t-1} + a'_5 \ln \text{DIST} + a'_6 \ln \text{EU} + a'_7 \text{AP} + a'_8 \text{WH} + u_t$$

โดย STOCK คือ การลงทุนของประเทศผู้ลงทุนในประเทศผู้รับทุน ณ เวลานั้น

ROR คือ อัตราผลตอบแทนจากการลงทุน

OPEN คือ ระดับของการเปิดประเทศ

POP คือ ประชากรของประเทศผู้รับทุน (หน่วยเป็นล้านคน)

PCGDP คือ ผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศที่แท้จริงต่อหัวของประเทศผู้รับทุน

DIST คือ ระยะทางระหว่างประเทศผู้ลงทุนกับประเทศผู้รับทุน (หน่วยเป็นไมล์ ทะเล)

EU, AP, WH คือ ตัวแปรที่ใช้แทนภูมิภาค ได้แก่ ยุโรป เอเชียแปซิฟิก และซีกโลกตะวันตก (กำหนดให้เป็น 1 กรณีเป็นประเทศที่อยู่ในภูมิภาคและเป็น 0 สำหรับประเทศอื่นๆ)

u คือ error term

t คือ ปีที่วิเคราะห์

⁵³Gary Hufbauer, Darius Lakdawalla and Anup Malani, Determinants of Direct Foreign Investment and Its Connection to Trade, pp. 42-46.

$$2. \ln FLOW_t = a'_0 + a'_1 ROR_{t-1} + a'_2 OPEN_{t-1} + a'_3 \ln POP_{t-1} + a'_4 \ln PCGDP_{t-1} + a'_5 \ln DIST + a'_6 \ln EU + a'_7 AP + a'_8 WH + a'_9 \ln STOCK_{t-1} + u_t$$

โดย FLOW คือ การลงทุนจากประเทศผู้ลงทุนสู่ประเทศผู้รับทุนในช่วงเวลาหนึ่ง ส่วนตัวแปรอื่นๆ ดูคำอธิบายในกรณีที่ 1

ผลการศึกษาจากแบบจำลองของการลงทุน ณ เวลาหนึ่งพบว่า ขนาดของตลาด (ประชากรผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศต่อหัว) และขนาดของการเปิดประเทศของประเทศผู้รับทุน มีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกับการลงทุนจากประเทศผู้รับทุนค่อนข้างมากคือประเทศที่มีขนาดของตลาดใหญ่และร่ำรวย จะสามารถดึงดูดการลงทุนจากต่างประเทศได้มากกว่า ในส่วนการเปิดประเทศพบว่า ยิ่งประเทศมีระดับการเปิดประเทศมาก ก็ดึงดูดการลงทุนจากต่างประเทศมากขึ้นเท่านั้น ซึ่งในเรื่องนี้ ประเทศญี่ปุ่นและเยอรมนี ให้ความสำคัญมากกว่า สหรัฐฯ ส่วนแนวโน้มการไปลงทุนในภูมิภาคต่างๆ พบว่า หลัง 1980 สหรัฐฯ มีแนวโน้มเข้าไปลงทุนในซีกโลกตะวันตก เอเชียตะวันออกและยุโรปตามลำดับ ขณะที่ญี่ปุ่นเข้าไปลงทุนในเอเชียตะวันออก ส่วนเยอรมนีนั้นไม่เด่นชัดว่าไปลงทุนในภูมิภาคใด นอกจากนี้ ผลตอบแทนจากการลงทุนมีความสัมพันธ์ทางเดียวกับการลงทุนของสหรัฐฯเพียงประเทศเดียวเท่านั้นและค่าสัมประสิทธิ์ของผลตอบแทนจากการลงทุนก็มีนัยสำคัญทั้งในปี 1980 และ 1990

กรณีแบบจำลองการลงทุนแบบที่สอง วัดส่วนเพิ่มการลงทุนพบว่า ปัจจัยที่เห็นเด่นชัดและเกี่ยวกับประเทศต่างๆ มีเพียงการลงทุนของญี่ปุ่นกับประเทศผู้รับทุน ณ เวลาหนึ่งเท่านั้นที่ค่าสัมประสิทธิ์มีนัยสำคัญทางสถิติคือ สัมพันธ์กับการลงทุนในช่วงเวลาหนึ่ง โดยการลงทุนในวันนี้ของญี่ปุ่นเป็นสิ่งที่ญี่ปุ่นเคยลงทุนเมื่อวานนี้ ส่วนค่าสัมประสิทธิ์ของขนาดตลาด และระดับรายได้ จะมีความสำคัญแต่ระหว่างประเทศเท่านั้นโดยความสำคัญนี้จะไม่ได้มีตลอดเวลา เช่น ประชากรไม่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจในการลงทุนของญี่ปุ่นในปี 1980 และการตัดสินใจในการลงทุนของธุรกิจจากสหรัฐฯ ในปี 1990 และผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศต่อหัว ไม่มีผลตอบแทนการลงทุนชาวเยอรมันในทุกช่วงเวลา นอกจากนี้พบว่า ตัวแปรที่เกี่ยวกับภูมิภาคไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ยกเว้นกรณีประเทศญี่ปุ่นในปี 1980 และเยอรมนีปี 1990

จากงานวิจัยต่างๆ ที่กล่าวมาแล้วข้างต้น จะเห็นได้ว่า ผู้ที่ทำการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวกับประเทศจีนมักจะให้ความสำคัญกับการค้ามากเป็นพิเศษ งานวิจัยที่เกี่ยวกับการลงทุนในประเทศต่างๆ วิธีการศึกษามักจะเน้นในการออกแบบสอบถามสัมภาษณ์ธุรกิจตัวอย่างที่มีความสำคัญในการไปลงทุน งานวิจัยทางด้านปัจจัยที่กำหนดการลงทุนโดยตรงในต่างประเทศมักจะอธิบายมูลเหตุจูงใจการลงทุนโดยใช้แนวคิดทฤษฎีการลงทุนทางตรงระหว่างประเทศ ประกอบกับข้อมูลเชิงประจักษ์และมักเป็นงานศึกษาของชาวต่างประเทศที่ใช้กรณีศึกษาในต่างประเทศ